

VARPAS

Politikos, mokslo ir kultūros mėnesinis laikraštis.

Kaina metams—24 auks., pusei metų—12 auks., trims mėn.—6 auks. Atskiras numeris—2 auk. Amerikoje: met.—2 dol., pusei metų—1 dol.

Redakcijos ir administracijos adresas: Kaunas, Laisvės Aleja 34.

Varpas po 30 metų.

Kad rytą saulė spinduliu pirmiausiu
Apreiškė žemei pribuvimą savo,
Užgaudė varpas liepimu aiškiausiu,
Tarytum įisai žmogaus lūpas gavo:
Kelkite-kelkite-kelkite-kelkite...

Tuoj darbininkai visi sukniždėjo.
Lyg gyventojai užgauto skruzdyno,
Ir kasdieniniai darbai prasidėjo
Žmonių lizduose ir ant lauko gryno.
Kelkite-kelkite-kelkite-kelkite...

Varpas dar aiškiau ir dar garsiau gaudžia,
O graudūs balsai veržiasi per orą.
Delko nebaigia savo dainą graudžią?
Tinginius prikelt turi tikrą norą!
Kelkite kelkite-kelkite-kelkite...

Vincas Kudirka. „Varpo“ Nr. 1, 1889.

Visa 30 metų praėjo, kai „Varpas“ pirmą kartą sugaudė: „Kelkite-kelkite-kelkite-kelkite...“. „Delko (jis) nebaigia savo dainą graudžią?“ Del to, kad „tinginius prikelt turi tikrą norą!“ Šitie Vinco Kudirkos žodžiai, išspausdinti pirmame „Varpo“ numeryje, yra ganėtinu atsakymu į klausimą, delko šiandien vėl atnaujinamas „Varpas“.

„Varpo“ programos delto ir neaiškinsime. Ji žinoma, nes „Varpą“ leidžia tie patys varpininkai, kurie buvo leidę jį Prūsuoje ligi 1906 metų, buvo atnaujinę 1913 m. ir vieną numerį išleidę 1917 metais Rusijoje. Tai gi politinė ir visuomeninė „Varpo“ programa bus senoji varpininkų programa — žinoma, pritaikyta šių dienų reikalavimams. Šiandien „Varpas“

jau išeina nepriklausomoje Lietuvos respublikoje, t. y. tada, kada vienas svarbiausių varpininkų programos reikalavimų yra išpildytas. „Varpo“ šeimyna taip pat padidėjusi: eina du kartu per savaitę „Darbas“ ir savaitinis valstiečių laikraštis „Lietuvos Ūkininkas“. „Varpo“ uždavinys todėl taip pat šiek tiek pasikeitė. Pirmiau jisai turėjo būti daugiau politikos agitacijos laikraštis, dabar galės daugiau domės kreipti į politikos bei visuomenės mokslų ir kultūros klausimus, — kad mūsų demokratinė visuomenė turėtų progos geriau ir giliau visus gyvenimo klausimus pažinti ir įgyti akstinių, kurie ir tinginius, V. Kudirkos žodžiais tariant, priverstų savo jėgas darbo žmonių ir nepriklausomos Lietuvos Respublikos naudai pašvesti.

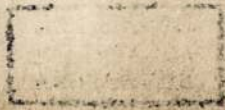
Žinome, kad sunkus tai uždavinys ir nelengvas bus darbas. Suprantame ir tai, kad dabartinio didumo, t. y. mažumo „Varpas“ negalės pilnai patenkinti visų tų reikalavimų, kuriuos mūsų šviesuomenė turi teisės politikos mokslo ir kultūros laikraščiui statyti. Bet turime vilties, kad senųjų ir jaunųjų „Varpo“ draugų ir prietelių padedami įstengsime naujai atgimusį „Varpą“ artimiausioje ateityje pastatyti tinkamoje jam vietoje, kad jis savo turiniu, technika ir didumu galėtų patenkinti mūsų demokratinės šviesuomenės reikalavimus. Tam tikslui ir kviečiame visus draugus ir prietelius prisidėti savo raštais ir, kas gali, skatiku prie „Varpo“ palaikymo, jo padidino ir pajvaininimo.

Pirmieji „Varpo“ metai. (1889—1891).

Jau senai pastebėta, kad gyvus numirėliai valdo. Šių dienų atsitikima tai ilgos eilios praėjusių metų vaisiai. Todėl neprošalį bus atsizvelgti atgal ir pasižiūrėti į tuos metus, kuomet dėjosi fermentas dabartiniam gyvenimui.

Šiais metais pasibaigė 30 metų nuo pasirodymo pirmojo „Varpo“ numerio. Atsiskleiskime jo lapus ir pažiūrėkime, kaip tuomet dirbta, ko tikėtasi ir kaip anų metų veikėjų viltys pildėsi. Žinome, nors iš V. Kudirkos raštų, kad 1888 metais susitarusi Varšavos ir Maskvos aukštesniuosius mokslus einanti lietuvių jaunuomenė pradėjo nuo pradžios 1889 m. leisti mėnesinį laikraštį „Varpą“, o nuo 1890 m. dar ir „Ūkininką“. Buvo susikūrusi tam tikra organizacija „Susivienijimas Lietuvos Inteligentų“, kaip vadiną ją pirmieji „Varpo“ numeriai; ji tuos laikraščius rašinėjo, platino ir šelpė. Kas metai per vakacijas varpininkai susirinkdavo, pasikalbėdavo apie tautos reikalus, išrinkdavo komitetą vieniems metams, laikraščiams redaktorių, užsidėdavo mokesnius laikraščiams palaikyti. Žinoma, kad viskas būdavo slapta nuo Rusijos policijos daroma. Apie tuos varpininkų susirinkimus jau buvo mano rašyta Vilniaus Kalendoriuje 1908 m. Čia tik paminėsiu.

vietas, kur buvo pirmieji varpininkų susirinkimai: 1888 m. Mariampolėje Varšaviniame viešbutyje per Petrinės 29—VI; 1889 m. Baltrušių kaime paliai Pilviškius Lozoraičiuose; 1890 m. Stebuliškiuose paliai Liudvinavą, Juozuose Matulaičiuose; 1891 m. bene Bugnuose, Kriščiukaičiuose; 1892 m. rodosi Selemoj Būdoje, Griniuose; 1893 m. Skardupiuose, Žilinskuose; 1894 m. Mintaujoje, Jablonskiuose; toliau — daugiausia Vilniuje, Bortkevičiuose; paskiau vieną kartą buvo Duobikinės dvare už Šiaulių.

Susirinkimų protokolų nepasilik, nes jų ir nerašinėjo, kad nepakliūtų žandarams.

Laikraščių leidimas labai sunkiai ėjo. Leidome juos Ragainėje, Tilžėje. Ne visada tenai galėjome turėti savo žmogų. Vietiniai gi lietuvininkai*), kitiokiam būdami gyvenime, ne visumet galėjo mus suprasti ir tinkamai atlikti darbą. Jiems betgi pridera pasakyti ačiū už pagalbą, kurios anais sunkiais metais suteikė Didžiosios Lietuvos veikėjams.

„Varpo“ programa. Išties programos ligi 1902 metų sustatyta nebuvo. Per tai reikalinga surasti varpininkų reikalavimai iš įvairių programinių straipsnių.

Pirmųjų dviejų metų „Varpo“ matoriais buvo Varšavos trivienybė **Gaidys, Šernas ir Kudirka**. Pirmųjų 1889 m. „Varpe“ daugiausia prirašyta Gaidžio, 23% viso teksto, beveik ketvirta dalis, Kudirkai priklauso 14% ir Šernui 13%, bet Šernas buvo laikraščio redaktorius.

Tai gi iš tų vyrų straipsnių matyt, kad svarbiausias „Varpo“ uždavinys buvo *kelti ir platinti lietuviybę*. Apie šitą žodį vertėtų ilgiau pakalbėti, kad aiškiau išeitų varpininkų norai.

Mat, tuomet susipratusių lietuvių beveik nebūta. Lietuvių kalba skaitėsi niekam verta, muzikiška. Knygos ta kalba buvo Rusijos valdžios uždraustos. Visose valdžios įstaigose buvo vartojama vien rusų kalba. Net vaikai iš elementorių lietuviškai mokytį buvo užginta. Dvaruose, klebonijose, pas miestų ponus—visur viešpatavo lenkų kalba. Patsai Kudirka buvo juk lenku virtęs. Bažnyčios, katalikų kryžiai, maldaknygės buvo Rusijos valdžios vos pakenciamos. Kunigai persekiojami. Lietuvis katalikas negalėjo būti valstybės valdininku. Tai tokia buvo padėtis lietuvių-valstiečių ir viso to, kas nešiojo lietuviškumo žymę. Lietuviai Rusijos viešpatijoje buvo piliečiai kokio trečiojo sorto. Bet lietuvių, savo kalbos nepamiršusių buvo apie 2 milionu viename plote. Ekonominė jų padėtis buvo gana gera. Jie įstengė leisti vaikus į mokslą. Tą mokslą einanti jaunuomenė ir pamatė, ir pajuto visas lietuviams daromas skriaudas, kurių pati liaudis per inerciją rodėsi nejaucianti.

Kelti ir platinti lietuviybę varpininkų akyse — ženkliu kovoti dėl geresnio lietuvių būvio — 1) sugrąžinti Rusijos valdžios uždraustą lietuvių spaudą, 2) platinti apšvietimą, 3) įvesti lietuvių kalbą į valdžios ir į visuomenės įstaigas, 4) išmokyti lietuvius daugiau pelno iš žemės išversti, 5) užsiimti prekyba ir amatais, 6) atversti iš lenkų į lietuvius kunigiją ir bajoriją, 7) senovės Lietuvos savistovybės galybės tradicijas atnaujinti,

*) Paminėtini pirmais „Varpo“ metais Martynas Jankus, d-ras V. Bruozis, Voska, Vegeris.

8) moteris šviesti, 9) žemes lietuvių rankose aplaikyti, *) 10) tūkybines teises ginti prieš kariaujančiąją pravoslaviją. Žodžiu, „Varpo“ užsiiminėta bendrais visiems lietuviams klausimais. Apie darbininkų klausimą „Varpo“ veikėjai spiriami amerikiečių (Nr. 4, 89 m. p. 57) pasiaiškina, jog pripažįsta darbininkų padėtį esant sunkią, bet vien darbininkais remtis negalį, nes šie neturį nei tiek inteligentinių nei kitokių pajėgų, idant galima būtų jų pagalba atsispirti prieš priešininkų galybę.

Apie kunigus randame viename įžanginiame straipsnyje (V. 1890. p. 51. autoriaus L.) šiaip išsirta: „be pagelbos lietuviškų kunigų . . . mes negalime nė mislyti dabar apie nuoseklų apgynimą savo tautos“.

Bet kunigija „Varpui“ nepritarė. Pirmais dviem metais randame jame vos dvi kuniginės šalies pavardes ir tai tik su replikomis. Tos pavardės Pr. Vytautas ir Adomas Domeika. Pirmutinį pseudonimais neišaiškintas, antruoju kartais pasirašydavo kun. Tomas Žilinskas, Mat, anot to paties T. Žilinskio **), jie prisibijojo, kad „Varpas“ neužgautų jų idealų. Emėjų „Varpo“ tarpe kunigų buvo visai maža. Vienoj vietoj randame, kad Europos tik vienas, o Amerikos du kunigu parsikviesdavę „Varpą“.

Su Rusijos valdžia „Varpas“ buvo amžinoj kovoje. Iš valdžios reikalavo ne daug, tik lygių teisių su kitais ir nevaržymo tautystės. Apie autonomiją niekur pirmame V. periode aiškiai nerandame, nors vienoj vietoj perspėja valdžią, kad lietuviai, nematydami savo būvio pagerinimo iš Rusijos valdžios, turi laukti tik kataklizmo, nes jiems nėra ko daugiau nustoti. (V. 89. p. 70). Bet visa savo pakraipa „V.“ stumte stūmė lietuvius prie to, kad patys visur rūpintųsi savo reikalais, kad pasitikėtų vien savim, t. y. prie nepriklausomybės.

Varpininkų ginklai, neskaitant leidimo spaudinių ir jų platinimo kontrabandos keliais, buvo dar steigimas draugijėlių spaudiniams platinti.

Programo paaikškinimui paduosiu santrauką įžanginio „Varpo“ straips. sausio mėnesio 1894 m.: „Nauji Metai“.

Lietuvybės ideja pereitas metais pusėtinai pakilusi ir prasiplatinusi: 1) susitaisė daug draugijėlių laikraščiams ir knygoms gabenti; 2) įsikūrė lietuvišką pardavyklą Mariampolėje; 3) tūlas Lietuvos bajoras parodė savo solidarumą su lietuvybe (kunigaikštis Oginskis buvo padavęs į cenzūrą lietuvišką knygelę su kolerio aprašymu; 4) kai kur bajorai lenkišką kalbą lietuviška pakeitė; 5) norisi tikėti, kad ir tarp kunigų atsirado daugiau lietuviybės bičiulių, nors iš Kauno seminarijos tapo išvartas lietuvių kalbos dėstymas kartu su prof. Jauniu; 6) daugybė kratų suėmimų, išgabenimų už lietuvių spaudinių platinimą; 7) Daukanto istorijos, dramų „Ponas ir Mužikai“, „Išgriovimas Kauno Pilies“—išleidimas; 8) lietuvių kunigų (Burbos) Amerike veiklumas, augimas Susivienijimo Lietuvių Amerikoje; 9) Prūsų lietuvių sąmonės augimas; 10) „Varpo“ ir „Ūkininko“ jėgų padidėjimas.

„Varpo“ rašytojai atsidėję seka mažiausius lietuviybės apsiereiskimus, vakacijų metu vaikštinėja ir važinėja po Lietuvą, stengiasi gerai pramokti lietuvių kalbos, istorijos, apsipažinti iš visų pusių su lietuvių gyvenimu. Redakcija nepraleidžia pro šalį užpuolimų rusų, lenkų ar vokiečių laikraščiu- tolydiniam skyriuje *Audiatur et altera pars* polemizuodama su anų rašytojais:

*) „Už tvirtą pamatą lietuvių t. . . . mes skaitome žemę mūsų rankose“ (a—b—„Varpas“, 89 m. Nr. 2. p. 24).

**) V. Kudirkos Raštai. T. I. p. 30.

Kokias pajėgas turėjo „Varpas“! Jau pirmutinio numerio įžanginiame straipsnyje Gaidys rašo, kad darbą pradėję su nedidelėmis pajėgomis bet su didele vilčia.

Teisybė, „Varpo“ 1889 m. suskaitėme tik apie 10 svarbesniųjų rašytojų. Redakcijos pranešimuose dažnai randame tokio turinio pranešimų rašytojams: ar nenumatot, kodėl šitas numeris toksai trumpas ir vėlybas? (V. 92 m. N.7). Aišku, kad dažnai raštų nepritekdavo.

Apie pinigų ner kalbėti. Tolydiniai deficitai ir deficitai. Per trejus gyvenimo metus susidarė 1724 m. 1 fen. ir 66 r. 9 kap. deficito.

Paduodu „Varpo“ ir „Ūkininko“ apyskaitą 1890 m.

Už rinkimą	24	N	N	—	—	1,056	markės.
„ spausdinimą	—	—	—	—	—	240	„
„ popierį	—	—	—	—	—	216	„
„ klišėjas (12)	—	—	—	—	—	120	„
„ pačią	—	—	—	—	—	288	„

1920 Markių

Spaustuvei palūkanų už 1920 mark. po 35% 672 „

Viso labo 2592 Mark.

Nedidelė dabar atrodo visų „V.“ ir „Ūk.“ metų išlaidų suma, bet varpininkai ir jos nepajėgdavo išmokėti ir net priversti būdavo Prūsų spaustuviniams nežmoniškais nuošimčiais (35%) mokėti už skolas.

Rodos, visas reikalas, komersantų akimis žiūrint, kuo greičiausiai likviduotinas buvo . . . Bet, matyt, tą reikalą varė rizikantai-sportsmenai, kurie kišdami savo pinigą prūsų vertelgoms ir kailį rusų žandarams vis delto desiliovė tokio pragaištingo gešefto...

Jau iš laikraščio deficito numanu, kad ir emėjų skaičius buvo nedidžiausias.

Nr. 12 „Varpo“ 1890 m. randame sąrašą užsimokėjusių už „V“ ir „Ū.“ 1890 m. Užsimokėjusių už „Varpą“ priskaityta 57 ir užsimokėjusių už „Ūkininką“—34. Tiesa, tarp vienu ir antrų užsimokėjusių paskaitytas ir P. Makalojus, kuris bene Noveckis vadinosi, užsimokėjo 802 markes. Tai buvo gudrus spaudinių platintojas ir, matyti, atstovauja čionai daugiau kaip šimtą prenumeratorių. Iš viso tenai pakvituota už 1387 markes už „Varpą“ ir už 699 m. už „Ūkininką“, kitaip skaitant tie pinigai atstoja (po 4 markes už laikraštį metams) apie 500 prenumeratorių abiejų laikraščių tais metais. Jeigu sulygint tai su 2256 ekzemplioriais išspalintusiu 1889 m. tik vienos Kauno gubernijos lenkų laikraščių, tai žinoma skaudu buvo (V. 91. N 7) Toliau, rodosi, laikraščių ir spaudinių platinimas emė gerėti. Taip V. 1894 m. N 10 randame apskaityta, kad maždaug nuo pjūties mėn. (*nuo susir. dien*—pasakyta) sulig 26 d. spalvių m. 1894 m. išleista (supr. ir žmones) knygų (*kitų ir nuo seniau*) iš viso 1012 ekzempliorių. Progresas vis delto darėsi.

Galų gale išėjo taip, kaip paprastai esti kare: laimėja tas, kurs daugiau turi ištvėrmės, kurio stipresni nervai. Varpininkų ir apskritai lietuvių pajėgos vis didėjo iš priaugančios mokslo jaunuomenės ir šiaip prozelitų, o žandarų pasilikdavo tos pačios ir dagi mažėjo, nes tarp pačių rusų administratorių ietuviai vis dažniau emė rasti užjautimo savo idejoms.

Be raštų ir prenumeratorių stokos, buvo ir kitų kliūčių.

Nemaža spaudinių pakliūdavo į Rusijos žvalgų rankas. Štai „Varpo“ 1889 m. p. 139 skaitome: „Vilniuje iš kiemo vienu namų (tur būt ugniagesių kieme K. Gr.) tankiai kyla stulpas raudonų lyg kraujas dūmų...

Ten degina lietuviškas knygas. Argi tie dūmai nepasieks jau dangaus ir neatves griausmo ant „galvų persekiotojų lietuviškų knygų? 2 D. ir K.

Nemaža kliudė „Varpo“ prasiplatinimui tai inteligentijos indiferentizmas „Tikrus inteligentus—skaitytojus „Varpo“—šįmet beveik galėtum suskaiyt ant pirštų“...—rašo vienas įžanginis straipsnis.

V. 1893 m. N 1 randame išreikštą džiaugsmą, kad pasisekė išgyvent jau ketverius metus ir labai kritiškus metus, pasisekė išvengti rankų, kurios tyčia ketino nužudyti „Varpą“ ir „Ūkininką“. Kaip tai iš tikrųjų buvo, aš nežiniau. Vertėtų žinovams nušviesti.

Na, iš to, kas pasakyta, rodos aišku, kad varpininkai tolydžio turėjo kovoti, kovoti ir kovoti. Kliūčių, priešininkų, nelaimių daugybė. Pasisekimo, smagumų maža. Bet patvara, drąsa, atsidavimas idejai nepaisymas į materialinę asmens naudą—kaip visumet, taip ir čia, taip tarant, stebuklus padarė: „Varpas“ susilaukė galų gale svarbiausiojo laimėjimo—spaudos įskovojimo.

Kiek atsimindamas ir padedamas kitų senesniųjų varpininkų, paduosiu pavardes pradžios „Varpo“ bendradarbių. Trisdešimties metų tarpas, skiriantis nuo šių dienų tuos metus, rodosi gali išteisinti tokią mano nediskreciją.

„Varpo“ 1889 m. rašytojai. Pirmaisiais „Varpo“ metais svarbiausią rolę jame veda trys rašytojai: medicinos studentai — Jonas Gaidys (Gaidamavičius), Vincas Kudirka su literatu Juozu Adomavičiumi (Šernu-Budriu). Daugiausiai darbų (nes 23%) viso „Varpo“ tų metų priklauso J. Gaidžiui, kurio pseudonimai: —j—g; *Jonas G . . . ys*, j—b; a—b; *Gaidys*. Kudirkos pasirašyta: *V. Kapsas*, *Hygienos Tarnas*, *V. K. . . 2. D. ir K.*, *Varpelis*. Jo prirašyta 14%. Šerno gi 13%. Visų gi varšavinių lietuvių tų metų „Varpe“ prirašyta 76%. Tokiu būdu paminėtam trejetui priklauso 49% viso „Varpo“ 1889 m., kitiems gi varšaviečiams 27%, kuriuos pripildo raštai kun. Gedimino - Beržanskio - Klausučio (Dagis, klausutis, Jono Staugaičio (Jonas Vincaitis, Jonas Bitaitis), Radžiukyno (Dzūko) ir Juozo Bagdanavičius-Bagdono (Šidaro).

Toliau 10% „Varpo“ darbų priklauso maskviečiams, kurie ima jame dalyvauti nuo N 3. Taigi neteisingai rašo J. Gabrys *Kudirkos gyvenime* (Ž. V. Kudirkos Raštai. t. I. p. 31), jogei maskviečiai mokindami varšavinius mandagumo pirmuose numeriuose nerašinėję į „Varpą“. Mat kuomet atėjo iki maskviečių žinia apie „Varpo“ išėjimą, tai jo pirmutinis numeris jau buvo spaudoje ir jokie maskviečių raštai negalėjo jame tilpti; tik antram numeriui buvo nusiųsta raštų pluoštas, kuris tik N 3 pradėjo spausdintis. Iš to aišku, kad maskviečiai, nors ir kritikuodami ne visai sutartinį varšaviečių darbą, tuojau prie jo prisidėjo. Kad Maskvos raštų pirmais metais daug mažiau buvo „Varpe“, negu varšavinių, tai irgi be blogo įtarimo galima suprasti. Visumet redakcija daugiau dirba, negu iš šalies prisidėję rašytojai. Pagaliau nereikia pamišti, kad susinešimai tais laiškais buvo

del žandarų ne visai regulingi ir pavojingi. Juk pakliūk tiems raudonsiūliams vienas laiškas ir atsidursi ten, iš kur ne taip lengva sugrįžti.

Iš maskviečių lietuvių randame šiuos rašytojus: 1) Antaną iš Būgny (Kriščiukaičiai), 2) Petrą Leoną (P. Liutas), 3) Motiejų Lozoraitį (M. Joniškis), 4) Joną Kriaučūną, 5) d-rą A. Skieterį (Vaistininkas).

Apie 14% tų metų „Varpo“ parašyta įvairių asmenų. Trečiasis tų metų lietuvių židinys — Seinų seminarija — labai mažai „Varpe“ dalyvavo. Randame iš kuniginių pusės vien Pr. Vytautą berašant ir tai repliką.

Apie kun. Burbą nekalbu, tas buvo „Varpui“ palankus.

Iš kitų rašytojų pasisekė iškonspiruoti šie:

1) Gabrielė Petkevičaitė, 2) Konstancija Skirmuntaitė, 3) Krumplys (M. Jankus ?); 4) Veversys (M. D. Silvestraitis ?)

Šie gi slapyvardžiai pasilieka neišaiškinti:

1) A—z (p. 10); 2) O. Lietuvaitė (p. 62); 3) Musiškis (p. 126); 4) S . . . . s; 5) Pliumpis (p. 172); 6) T. Pilksermėgis (p. 172); 7) Sm. Botags (p. 172); 8) Emieraitis (Višteliauskas?); 9) Pr. Vytautas (p. 134); 10) Garnys (p. 144).

Iš redakcijos atsakymų (gromatnyčių) ir pakvitavimų atspėjame *Grumstą* (d-rą Kauką), Stefaniją Domanauskienę [p. 192]. Kaukas, tuomet irgi med. studentas, nors nieko nerašė, bet buvo išdininku ir pinigais rūpinosi. Taip pat šelpė „Varpą“ pinigais ir Amerikos kun. A. Burba (p. 192).

Iš visa to gali pasakyti, jog 1889 m. **Varpo** dvasia tai daugiausia Gaidžio. Jo plunksnai priklauso didžiuma vadinamų programinių straipsnių. Žinoma, tai dėjosi ne be pasitarimo su Kudirka, nes abudu bedirbdamu viename kambaryje gyveno. Teisingiau sakant, pirmųjų metų **Varpas** tai yra trivienybės G.—K.—Š. padaras.

„Varpo“ 1890 m. bendradarbiai.

I. Senesnieji: 1) J. Gaidys, 2) V. Kudirka, 3) Šernas, 4) Kun. Ged.-Birž. Klausutis, 5) Radziukynas, 6) Jonas Staugaitis, 7) P. Leonas, 8) M. Lozoraitis, 9) J. Bagdonas, 10) Jonas Kriaučūnas.

II. Prisidėjo 1890 m.: 1) Dr. (Draugaitis, St. Matulaitis); 2) Paulius (Petras Matulaitis); 3) Uola (Rokas Sliupas); 4) J. ir J. J. (Juozas Jasulaitis); 5) K. Ob. (Jonas Jablonskis); 6) Kun. Aleksandravičius; 7) J. B . . . . s (D-ras J. Basanis); 8) Švekšnys (d-ras Juozas Rugis); 9) Atgavys (d-ras Julius Aleksa?); 10) Gužutis (žinomas dramaturgas); 11) Kazys Grinius (p. 158); 12) Greitakojis (M. Čepas); 13) Bal. Dieglys, Bl. Dgl. (Vladas Mačys?); 14) L—s, Aitvaras, Žemkalnis (Gabrielius Liansbergis); 15) Adomas Domeika (Tomas Žilinskas).

III. Neišaiškintų pavardžių: 1) M. ir V. (p. 15); 2) Merčių V. (p. 22); 2) X. Šiaulis (p. 28); 4) Suproša (p. 52); 5) P. Gimbutis (p. p. 51, 71); 6) Uršulė iš Kupiškės (p. 110); 7) A. Vyras; 8) Lietuvos Mylėtojas (p. 30); 9) Antanaitis (bene Suvalkų valdininkas tos pačios pavardės?); 10) Bohdanoviče (iš Paryžiaus „Želmens“ draugijos b. Mariampolės gimnazijos mokinys); 11) Antanulis (p. 190).

Ir šiais 1890 metais viešpataujama rolė „Varpe“ priklauso varšviečių grupei, nors proporcija pasikeitė maskviečių naudai, nes varšviečių prirašyta 47% (1889 m. 76%), maskviečių 26% (pernai 10%) ir kitų 27% (14%).

„Varpo“ 1891 m. rašytojai.

I. Senesnieji: 1) J. (Jasulaitis), 2) Draugaitis-St. Matulaitis; 3) Jonas Staugaitis - Bitaitis; 4) G. Petkevičaitė - Bitė; 5) Jonas Kraučūnas (J. K.); 6) Greita kojis-Cepas; 7) Aitvaras-Žemkalnis-Liansbergis; 7) M. Joniškis-Lozoraitis; 9) Antanulis; 10) Paulius-Petras Matulaitis; 11) P. Liutas-Leonas; 12) G. D. ir K.—Kudirka; 13) Gaidys (—j—a) 14) Šernas.

II. Prsidėję 1891 m.: 1) A. Veliuoniškis (d-ras A., Lingis); 2) J. Mačys (Kėkštas J. M-ys, J. M.); 3) Tadas Daugirda; 4) P. A. (Pranys Ašakaitis -Mašiotas); 5) Chromopolitanus (d-ras Gaigalaitis); 6) Prūsas (d-ras V. Pietaris?); 7) P. Jogvilietis („Giria Užia“, d-ras. P. Janušis).

III. Neišaiškintų pavardžių: 1) Uolys, 2) Cirulis (Veversys?), 3) Merk. (Merkevičius?), 4) Pasčiokėlis, 5) J. K. Š.; 6) Andrius A.; 7) St.-I.; 8) St.; 9) G. S.; 10) Vitkunas.

Šiais metais nemaža straipsnių be parašo, atspėt *ex ungue Leonem* nedrašu.

Matomas apsilpnėjimas varšavinės grupės. „Varpo“ tekstas pasiskirsto tarp varšavinių, maskvinių ir kitų šiaip: 29: 37: 34; bet galėjau naudotis tik pirmutiniais 9 numeriais.

Pagaliau trumpai paminėsiu anos „Varpo“ trejybės 2 nariu: Gaidį ir Šerną.

Jonas Gaidys. Progai pasitaikius, paduodu truputį atsiminimų apie d-rą Joną Gaidamavičių-Gaidį.

Susipažinau su juo 1889 metais Baltrusių kaimė, paliai Pilviškis, Lozoraičiuose per antrąjį Varpininkų susirinkimą, tą dieną po Magdelenos šventės.

Tai buvo augalotas, rimto sudėjimo vyras, inteligentinio veido, iškalbus ir mėgstantis kalbėti, drąsių pažiūrų. Susirinkime jisai didelę rolę vaidino ir ne kartą nusverdavo savo pusėn balsus. Rodėsi degas neišsėmiama ugnimi. Na, ir iš jo darbų pirmais *Varpo* metais matyti, kad tos ugnies būta ne menkos, nes prirašyta jo vieno apie ketvirta *Varpo* dalis. Mačiau Gaidį dar viename varpininkų susirinkime ir vis tokių pat karštu garsiu veikėju—kalbėtoju. Bet toliau, kuomet ta trejybė (Gaidys, Šernas ir Kudirka) persiskyrė, Gaidžio darbai mažta ir pagaliau visai prapuola.]* Apsigyvena jisai Turkestone, turi gerą valdžios vietą, užimtas daktaro praktika ir šeimynos reikalais ir... visai nutolsta nuo Lietuvos ir net jo vaikai užauga nemokėdami lietuviškai. Pagaliau sulieges, medegiškai suvargęs grįžta Lietuvon, ir dar prieš karą baigia savo dienas Aluntoje.

Tai yra pavyzdys kitiems, kas gali atsitikti su jautriu, nepaprastai apdovanotu, pilnu energijos lietuviu, atsitraukusiu nuo tėvynės dirvos. Čia gyvenam—čia namai; čia ir mirsim—čia kapai.

Pastaba: D-ras J. Gaidys, matyti, sirgo mūsų inteligentijos liga, kurią anot d-ro J. Basanavičiaus galima pavadinti ypatingu neurastenijos apsireiškimu. Simptomai jos tokie: karšti bet neilgi norai, valios stoka, kad galėtų tuos norus išpildyti, pasidavimas žemesniesiems

*) Jo plunksnai priklauso 1899 m. *Varpo* apysaka *Antanas Valys*, kuri taip ir pasiliko neužbaigta, nes autorius ją kiekvienam tik numeriu gamindavo ir nebuvo istisai parašęs.

jausmams, iš ko pagaliau seka sumaterializėjimas [užmokėsi, tai dirbsiu]. Dar prie to reikia pridėti—greitas pasidavimas svetimai įtakai. [Sumaskolėjimas, surusėjimas, net suniekšėjimas, atsižvelgiant į aplinkinę atmosferą].

Juozas Šernas-Adomaitis. Apie tebegyvenantį dar Chicagoje prie „Lietuvos“ redakcijos Juozą Adomaitį—Šerną reikia pasakyti, kad jis nuėjo keliais keliais, negu Gaidys. Išėjęs iš aukštesniųjų klasių Mariampolės gimnazijos dėl tikybinių ginčų su mokytoju kun. Marijonu Jurgiu Čėsna, nelaimingas eksgimnazistas pagaliau atsидūrė Lenkijoje ir pelninkauja kaip laikraštlininkas patsai per save prasilavinęs ypač gamtos moksluose. Laikui bėgant atsiverčia prie lietuviybės, kelis metus redaguoja *Varpą* ir *Ūkininką*, gyvendamas tai Tilžėje, tai Ragainėje. Išėjęs nesusipratimams su *Varpo* Komitetu, 1890 m. atsitraukia nuo to darbo ir ilgoką laiką gyvena Šakiuose, Kudirkos bute, prie užvaduojančio Kudirką daktaro Staugaičio. Iš čionai ¹⁸⁹⁴ bėne 1897 m. iškeliauja Amerikon, tampa *Lietuvos* redaktorium, išleidžia daugybę spaudinių, ypač gamtos mokslų. Teisingai apie jį pasakė d-ras J. Šliupas, kad vienas Šernas yra daugiau išleidęs mokslo knygų, negu visi kunigai. Girdėt, Amerikos Tėvynės Mylėtojų Draugystė žada leisti Šerno raštus. Vertėtų.

Baigdamas malonėčiau priminti mūsų visuomenei, kad 1919 metams pasibaigus suėjo lygiai 30 metų nuo „*Varpo*“ pasirodymo.

Kaip tai priprasta, vertėtų *Varpas* 1920 metais prideramai paminėti, taip tariant atšvesti jo jubilėjus, juo labiau, kad 25 metų jubilėjus tydomis praėjo.

Taigi kviečiame visus: 1] atsiųsti *Varpo* Red. atminimų iš *Varpo* gyvenimo, 2] paduoti sumanymų, kaip vertėtų *Varpo* sukaktuvės paminėti [padaryt susirinkimas su tinkamomis paskaitomis]; 3] sumesti pinigų jo leidimui.

Gerbk tėvą ir motiną tavo, jei nori ilgai gyventi.

3. XII. 1919. Kaunas.

D-ras K. Grinius.

Lietuvos valstybinė padėtis ir mūsų užsienių politika.

Nors ir jauna tebesame valstybė de jure dar ne pripažinta, bet iš tikrųjų jau nuo senai mes esame tiesioginiuose santykiuose su kitomis valstybėmis. Tie santykiai su kitomis valstybėmis yra tiek įvairūs, kiek yra įvairūs realiniai reikalai, kurie mūs su ta ar kita valstybe riša. Šalia realinių ūkio reikalų stovi ir politikos reikalai. Kuo geriausias sutaikinimas savo šalies ekonominių reikalų su politiniais, ir pritaikymas savo šalies vystymosi prie bendrojo kitų valstybių ekonominio ir politinio vystymosi ir sudaro tai, ką mes vadiname užsienių politika.

Atspėti savo šalies ekonominių reikalų plėtojimą, atspėti, kurių valstybių ekonominiams plėtojimuisi mūsų reikalai yra panašesni ir atatin-

mesni, atspėti tai ne šiai tik diena, bet keliolikai ar keliasdešimčiai metų, —reiškia tinkamai nustatyti savo santykius su kitomis pasaulio valstybėmis. Nėra tai lengvas uždavinys. Ypač sunku yra nustatyti tą politikos vagą visai dar naujai valstybei, kokia šiandien yra mūsų Lietuva. Tai yra tuo sunkiau, kad dėl sąlygų, kuriose ligi karo gyvenome (apie sąlygas karo metu nėra kas ir kalbėti), mes visai negalėjome pažinti savo šalies ekonominės padėties. Trūko statistikos; faktai buvo naudojami Rusų politikos reikalams; mes patys nebuvo prileidžiami prie mūsų viešojo gyvenimo tvarkymo. Pagaliau ir tas keletos amžių tautinis apmirimas nepraejo nepalikęs mūsų kraštui negeistinių ženklų. Už mus tyrinėjo ir kalbėjo apie mūsų šalį mums svetimi, dažniausiai labai mums nepalankūs žmonės.

Nežiūrint visa to, besikeliant mūsų valstybei iš ilgo politinio bei valstybinio nebuvimo ir beeinant jai prie savarankiško ir nepriklausomo gyvenimo, tenka ne tik savo reikalus tinkamai suprasti bet ir rasti tą kelią, kuriuo einant kuo geriausia bus apsaugoti ir politiniai ir ekonominiai Lietuvos reikalai.

Mūsų šalies padėtis—esame įsprausti tarp trijų milžinų: rusų, vokiečių ir lenkų, kurie dideliu pusrėčiu apsupa Lietuvą. Vos nedideliu sklypečiu prieiname jūrą ir atsiremiamė į kaimynius mums latvius. Mūsų sienos neturi jokių prigimtų sienų, kurios skirtų ir saugotų mus ar tai nuo rusų ar nuo vokiečių, ar nuo lenkų.

Mūsų sienos visai atviros ir sunkiai saugojamos ypač tokiu dideliu plotu arti 1800 klm. Tas mažas jūros sklypelis prie Klaipėdos ir toliau siena su Latviais irgi atviri by kokiam įsiveržimui į mūsų kraštą. Jei paimsim visą Lietuvos plotą (su Gardino sritimi), ir tai teturėtume vos 6 milijonus gyventojų, kurių tarpe apie 1½ milijono Gardino srities gudų. Tokį skaičių gyventojų teturėdami ir nebūdami apsaugoti tinkamomis gamtos sienomis, kurios galėtų palengvinti mums nuo apsupančių priešų gintis, o *norėdami pilnai nepriklausomi būti ir laisvoje šalyje laisvai ekonominai plėtotis*, mes turime ieškoti sau pasaulio valstybių tarpe tokios kombinacijos, kuri tiems mūsų šalies nepriklausomybės troškimams pilnai ataktų.

Tai gi pažiūrėkime.

Vokiečiai, nors savo laiku ir pripažino mums nepriklausomybę, bet visomis išgalėmis trūkdė mums organizuotis ir tvarkytis. Mums pripažintoji nepriklausomybė, vokiečių politikų manymu, turėjo būti tuo dangčiu, kuris duotų progos vokiečiams pas mus pilnai šeiminkauti, kitaip sakant, pripažintos nepriklausomybės kraiste prisidengus ekonominei mus išnaudoti ir sau pavergti. Kad jie tokius, o ne kitokius tikslus turėjo—tuoj pasirodė, ligi tik mes tvirčiau ant kojų atsistojojome ir vokiečių minėtiems plenams kelią užkirtome. Čia tuoj yla iš maišo išlindo. Vokiečiai pradėjo daryti visa, kad tik mūsų valstybės kūrimo darbą galėtų suardyti ir mūsų nepriklausomybei galą padaryti.

Negalėdami dėl susidėjusių sąlygų sau paglemžti Lietuvai, nei ekonominei nei politinei, vokiečiai pasiryžta visomis priemonėmis grąžinti mus Rusams. Tam buvo sugalvoti „bermontininkai“ vokiečiai rusų formoje, kurie, suardę mūsų valstybinį kūną ir pavergę ginklu visą Lietuvą, turėjo kaip dovaną patiekti Lietuvą rusams—pirmoje eilėje Denikinui ir Kolčakui. Ta dovana vokiečiai norėjo atpirkti savo žygius prieš rusus, revoliuci-

jos metu padarytus. Ta dovana turėjo būti tuo tiltu, kurs privalėjo padėti vokiečiams sudaryti su rusais artimesnių santykių. Juk dabar jau ir aklas mato, kad tik susidėjus su rusais vokiečiams tegali šypsotis geresnė ateitis. Rusai ir vokiečiai ekonominei vieni kitus papildė. Tai žalios medžiagos bei ūkio iš vienos pusės ir aukštos industrijos šalis iš kitos pusės. Ir traukia tiedvi šali prie kita kitos, tartum magnitas koks. Aišku, kad jų dviejų reikalai negali kęsti nieko, kas juos skirtų. Skiria gi juos dabar nepriklausoma Lietuva. Tai gi turinti dviejų kaimynų reikalais einant, tas tarpininkas—šiuo atveju Lietuva—turinti būti pašalintas. Vokiečiai prie to pradėjo eiti, eina ir eis. Turime to nepamiršti.

Iš kitos vėl pusės, rusai, be viršminėto noro sueiti į tiesioginę kaimynystę su vokiečiais, negali pamiršti, jog jie tiek metų buvo šio krašto valdovais, jog šis kraštas drauge su Latviais, Estais ir Suomiais sudaro tvenkinį, atskiriantį rusus nuo Baltijos jūros. Ir Rusams, ypač Denikino, Količako ir jiems panašios pakraipos žmonėms, be abejo, rūpi turėti, lygiai kaip ir vokiečiams tiesioginis susisiekimas vokiečių ir rusų valstybių. Juk tuomet būtų tiesus kelias nuo Vladivostoko, Afganistano, Turkestano, Persijos ir Kaukazo lig pat Berlyno, Hamburgo. Nemanau, kad vokiečiai arba rusai, nors ir nugalėti jie dabar, atsižadėtų grąžinti sau buvusiąją galybę. atsižadėtų dar kartą išbandyti savo pajėgas kovai su galingąja Anglija.

Tai gi matome, kad toms dviem valstybėm—Rusams ir Vokiečiams—nepriklausoma Lietuva tai krislas akyse. Jiedvi dėjo, deda ir dės visas savo pastangas, kad tik mus dezorganizuotų, suskaldytų, išardytų ir galutinai sau pavergtų.

Vokiečiai dabartiniu momentu, atsižvelgdami į visą Entente'es politiką, supranta, kad jiems Lietuva jokiū būdu nepasiseks savo įtakai pavergti. Todėl vokiečiai deda ir dės visas pastangas, kad Lietuvą vėl galėtų prijungti prie Rusijos. Vokiečiai tikisi, kad Entente tokiam Lietuvos klausimo sprendimui dabar ir tegali būti palanki, ir tuo krypsniu jie ir varo visą savo darbą. Ar Entente, ypač Anglija, kuriai rusų ir vokiečių susijungimas labiausiai galėtų būti pavojingas ir prieš kurią ateityje vokiečiai visomis pajėgomis stengsis rusus nukreipti, mokės ir pajėgs laiku tiems vokiečių plėnam užbėgti,—parodys netolima ateitis ir pirmoj eilėje Lietuvos klausimo išsprendimas. Trečiasai mūsų kaimyn.—lenkai. Ir jie, kaip jau mes gerai žinome deda ir dės visas pastangas, norėdami Lietuvą paglemžti sau, kad per Lietuvą galėtų prieiti jūrą ir tuo pat ne tik į jūrą išėjimą gauti, bet ir atskirti vokiečius nuo rusų. Lenkai patys maža tepasitiki savo dabartiniam koridoriui į Dancigą. Vėliau ar anksčiau tas koridorius gali užsidaryti, o karui tarp vokiečių ir lenkų kilus lenkai labai greitai gali būti atskirti nuo jūros. Tai gi, tai suprastdami, lenkai labai ir veržiasi per Lietuvą ir Latviją prie jūros. Čia, žinoma, yra dar ir kitų akstinių, kurie verčia lenkus veržtis į Lietuvą. Nemaža reikšmės čia turi ir senos istorijos tradicijos ir kai kurių Lietuvos labai negausingų sluoksnių linkimas prie Lenkijos (turiu čia omenyje lenkus dvarininkus ir kai kurių didesnių miestų sulenkėjusiųjų dalį). Be to, pas Lenkus čia apsirėišė ir grynas imperialistinis pobūdis—pagrobtį kraštus ūkio produktais turtingus, praplėsti savo valstybės sienas kiek galima toliau į pietus, bent ten, kur dar esama lenkų gaivalo, kaip didžiųjų žemvaldžių, ir kolonizuoti tų didžponių dvarus lenkais valstiečiais: iš vienos pusės pa-

plėsti per kolonizaciją Lenkijos etnografines sienas, iš kitos pusės—daugybę bežemių ir mažžemių paskleidus po Lietuvą ir Gudiją—palengvinti pačios etnografinės Lenkijos dvarininkų padėtį. Pagaliau, ne paskutinėje vietoje pas lenkus stovi viltis ir noras nutautinti lietuvius, o ypač gudus suvartojant tam tikslui bažnyčios ir tikybos įtaką. Taigi matome, kad Lenkams rūpi ir svarbu tokiu ar kitokiu būdu priėti jūrą per Lietuvą ir Latviją ir kiek galima toliau į rytus atstumti rusus ir drauge su Lietuva sudaryti stiprią sieną ir prieš Vokietiją ir prieš Rusiją.

Ir mums, lietuviams, irgi svarbu atsispirti prieš tuos pat priešus, rusus ir vokiečius. Ir, rodos, čia turėtų būti nemaža bendrumo tarp Lietuvos ir Lenkijos. Rodos, tiedvi valstybi turėtų atrasti tinkamą modus vivendi. Ir jis tikrai būtų, jei lenkai giliau ir geriau savo reikalus suprastų, jei jie išsizadėtų savųjų imperialistinių siekimų, sujungtų su noru visai pavergti Lietuvą, padaryti ją dirva savo kolonizacijos tikslams ir tuo pačiu galutinai mus nutautinti. Tais norais vedini lenkai užėmė buv. Gardino ir Vilniaus gubernijas, tais norais vedini jie įsiveržė į Suvalkiją ir skverbiasi vis toliau ir toliau į Lietuvą. Bet tie lenkų žygiai davė kaip tik priešingų vaisių. Net ten, kur žmonių ūpas buvo indiferentinis, savo politika jie sukėlė juos prieš save. Šiandien, kaip plati ir ilga Lietuva, nerasi žmogaus, kurs geromis akimis žiūrėtų į lenkus. Dar daugiau pablogino santykius lenkų elgimasis—daugiausia vietos dvarininkų bei jųjų sukvailintų minių Vilniaus ir Gardino srityse.

Tuo tarpu bendri ateities reikalai verčia tiedvi valstybi rasti bendroji kalba. Bet ta bendra kalba tegali būti tik esant vienai sąlygai—lenkai turi suprasti, kad Lietuva su Vilnium ir Gardinu turi būti visai nepriklausoma valstybė, ir kad Lietuva, būdama tokia, gali susitarti su lenkais dėl bendro gynimosi nuo vokiečių, ar nuo rusų. Bet ar lenkai tą paprastą tiesą kuomet nors supras, ar jie išsizadės savo noro pagrobti ir nutautinti Lietuvą, ar jie supras pagaliau, kad Lenkijai tik nepriklausoma Lietuva gali būti, padėjėja, lygiai kaip ir atvirščiai,—žinant dabartinį lenkų visuomenės ir jųjų Steigiamojo Seimo nusistatymą dėl politikos, kreipiamos Lietuvai, sunku pasakyti.

Dabartinė lenkų politika, tai gobšo pastangos vis griebti ir griebti, visai neatsižūrint, kad jau ir tai, kas yra pagrobta, nepajėgiama sutvarkyti ir tinkamai įterpti į Lenkijos organizmą. Taigi matome, kad ir su Lenkija, nežiūrint jos ir Lietuvos reikalų susidėjimo — gintis nuo rusų ir vokiečių — bent kol kas susitarti nėra galimybės. Ir čia mes turime priešą, ir tai priešą gana pavojingą.

Lieka mūsų kamynų latvių frontas. Čia mes turime labiausiai palankius kaimynus ne tik latviuose, bet ir estuose ir suomiuose. Visiems mums —toms mažoms tautoms—gresia labai didelis pavojus iš rusų ir vokiečių. Taigi nekalbant jau apie ekonominius ryšius, kurie visumet rišo, pav., mus ir latvius, mus visus turi jungti bendras pavojus nustoti nepriklausomybės, ir todėl kyla bendras reikalas bendromis pajėgomis gintis nuo tų, kurie ant tos mūsų nepriklausomybės kėsintis norėtų, ypač kad ir priešas gresia mums visiems tas pas, būtent—rusai.

Taigi tuo krypsniu turi būti nugalėtos visos kliūtys, turi būti pašalinta visa, kas mus skiria, ir kiek galima greičiau turi būti padaryta bent apsi-

gynimo sutartis, jei jau negalima taip ant greitujų pašalinti tų skirtumų, kurie kliūdo tomis visoms valstybėms sueiti į artimesnę sutartį.

Bet ir ta sąjunga, nors ir galingesnė, negu atskiros minimos valstybės, vis dėlto sunkiai turėtų kovoti ir spirtis prieš rusų ir vokiečių veržimąsi vėl tas valstybes pavergti Rusijai ir Vokietijai (Klaipėda). Net, jei ir Lenkija prie tos sąjungos prisidėtų, ir tuomet sąjungai vis dar tebegrestų didelis pavojus iš rusų ir vokiečių. Taigi, kol pasaulyje viešpatauja kumštis ir pajėga, kol nėra tokios pajėgos, kuri verstų visas net ir galingiausias valstybes pasiduoti teisės reikalavimui; kitaip sakant, kol nėra tikros Tautų Sąjungos, kurioje visos tautos ir visos valstybės, ar mažos ar didelės, lygiai spręstų visus reikalus, ir todėl, kol su ginklo pajėga skaitytis tenka, ir mes Lietuviai, ir net tų keturių mažųjų valstybių sąjunga, norėdami savo nepriklausomybę geriau apginti, turime atsiremti ant tokios pajėgos, kuri galėtų stoti prieš vokiečių ir net prieš vokiečių-rusų sąjungtas ginklo pajėgas.

Tačiau tai dar nereiškia, kad mes turime tik kitais atsidėti. Ne. Mes lietuviai, arba tų keturių valstybių sąjunga turi įtempti visas savo vidaus pajėgas, kad pas save galėtume sudaryti tą didžiausią jėgą, kuri tik yra galima savai valstybei palaikyti ir jai ginti.

Ta vidaus jėga yra reikalinga ne tik tam, kad nuo priešų savo šalį gintum, bet ir tam, kad draugai mus labiau gerbtų ir tinkamiau su mumis elgtųsi.

Remtis tam tikra pajėga tai nereiškia—tai pajėgai save pilnai pavesti ir likti jos objektu. Pagalba, besiremianti pilnu pavergimu, yra lygi nepriklausomybės panaikinimui, vis viena—ar panaši pagalba nuo draugo ar nuo priešo pareina.

Nustatymas savo santykių su tomis valstybėmis, į kurių pusę orientojamesi, ir sudaro pagrindą mažos šalies politikai su didesnėmis valstybėmis.

Čia gali būti jaunesnio ir silpnesnio draugo santykiai, kuomet galingesnis gina silpnesnį, vaduodamasis bendrumo reikalais; ir gali būti santykiai, kuomet silpnesnė valstybė yra vien tik bebalsis stipresnės valstybės įrankis. Ir daug labai daug čia pareina nuo to, kaip save silpnesnioji valstybė pasistato. Jei valstybė ir maža yra bet jei ji remiasi visomis savo šalies pajėgomis, jei ji akyliai ir stropiai savo nepriklausomybės ir savo valstybės garbę ginti moka; jei ji parodo savo reikalus gerai suprantanti ir mokanti savo silpnas pajėgas tinkamai suvartoti, tai ji priverčia ir galingesnius su ją skaitytis ir mažų mažiausia priverčia ją gerbti. Bet, kad sveitimi mus gerbtų, reikia kad mes patys save daugiau gerbtume, savim daugiau pasitikėtume ir daugiau savo protu savus reikalus spręstume, o ne kitų, nors ir galingųjų, nurodymais gyventume.

Tai turėdamas omenyje kitame straipsnyje pasistengsiu paaiškinti, kurion pusėn Lietuvos reikalai verčia mus kreipti savo užsienių politiką.

M. Sleževičius.

Žemės reforma Lietuvoje ir stambiojo (dvarų) ž. ūkio našumas bei pelningumas.

I.

Vienas svarbiųjų, jei ne svarbiausiųjų, mūsų socialinės politikos uždavinių—tai žemės reformos pravedimas. Kada daugiau kaip trečdalis visos žemės priklauso vienam antram tūkstančiui dvarininkų, o šimtai tūkstančių arba visas trečdalis sodžiaus darbo žmonių žemės visai neturi arba turi jos permaža, kad galėtų gyventi, tai čia, norint sveikesnes socialinio gyvenimo sąlygas sudaryti, be žemės reformos neapsieisi. Bet žemės reformos nepadarysi, stambiojo dvarų ūkio nelietės ir šiokių ar kitokių būdu dvarų žemės mažžemiams ir bežemiams dvarininkams nesuteikęs. Visa eilė politikos organizacijų, jų tarpe pirmoj eilėj socialistų liaudininkų demokratų partija ir valstiečių sąjunga atvirai ir sako: *visa dvarų žemė turi būti paimta ir išskirstyta bežemiams ir mažžemiams, kad jie galėtų visai savarankiškai susikurti ir gyventi kaip tinkami.*

Bet yra ir stambiojo dvarų ūkio gynėjų. Pirmoj eilėj čia, žinoma, stovi patys dvarininkai. Iš jų ko kita ir laukti negalima. Daug nuostabiau ir draugė daug rimčiau reikia skaitytis su tuo, kada dvarų ūkio neliečiamybę gina ne dvarininkai, bet žmonės, kurie sakosi darbininkų draugai esą. Visiems žinoma, kad 1919 m. pradžioj atėję Lietuvon bolševikai, arba komunistai, visomis jėgomis dvarų ūkį gynė. Teisybė, dvarininkus, jei šie komunistais nesivadino, iš dvarų jie išvijoj ir dvarą valdyti pavedė patiems darbininkams. Bet pačių dvarų jie nelietė ir dvarų skirstyti bežemiams ir mažžemiams jie visai nepradėjo. Ne dėl to, kad būtų nesuspėję. Ne, bolševikai arba komunistai aiškiai ir atvirai visiems sakydavo, kad dvarų žemės jie neskirsto ir neskirstys, tik dvarus naudosią patys dvarų darbininkai per savo komitetus. To reikalaujās socializmas, nes stambusis dvarų ūkis esąs pelningesnis už smulkųjį.

Taip sako ir skelbia ne vieni iš Rusų atėję bolševikai komunistai. Žmonių su panašiomis nuomonėmis yra ir Lietuvoje. Štai „Darbininkų Gyvenimas“ Nr. 8, 1919, kalbėdamas apie žemės klausimą, rašo:

„Visiems aišku, kad juo pramonė stambesnė, juo jos apyvarta didesnė, tuo išdirbimai pigesni ir geriau atliekami... Ana Amerikoje vaizdžiai matyti, kaip smulki pramonė tirpsta. O stambesnės pramonės įstaigos vis auga ir bujoja... Jei pažvelgsime į stambesnius žemės ūkius, ir panašius apsirėškimus pamatysime. Lietuva tuo atveju tik dalinai pavyzdžiu gali būti... Amerikoje tai labai vaizdžiai tas pastebinama... Arkliu tiek nenupiausi, kiek gera mašina. Dėlto stambesniuose dvaruose ir visas darbas sparčiau eina ir pigiau atsieina... Dėlto... stambių žemės ūkių negalima skaldyti, o juos reikia člielybėje išlaikyti. Visi dvaro turtai privalo būti saugojami ir žemė nedalinama... (Darbininkai) kaip dirbo dvare, taip ir airba bet tik gaunami produktai eina ne dvarininkai, o tik visiems darbininkams... Jei išdalinti dvaro žemę, tai mes dvaro našumo nustosime“.

Jeigu iš tikrųjų taip būtų, kaip čia „D. G.“ rašo arba jo vienminčiai sako, tai aš pirmutinis galvą nulenkčiau ir jiems pritarčiau. Dar antrojoj

valstybės konferencijoj Kaune 1919 m. vasario mėn., darydamas pranešimą žemės klausimu aš tarp kita ko buvau šitaip pasakęs: „Jei būtų išrodyta, jog stambūs dvarų ūkis yra našesnis ir žmonėms teikia geresnių gyvenimo sąlygų, tai jis turėtų būti paliekamas ir mažais sklypeliais, norint bežemiams ir mažžemiams duoti, nedalijamas“ (žiur. „Lietuva Nr. 19, 1919).

Tos nuomonės aš ir dabar laikausi. Bet nesulaukęs iš niekur išrodyimų, kad stambūs žemės ūkis yra našesnis ar pelningesnis [o vien pelningumą bei našumą rodydami įvairių rūšių komunistai ir kolektivizmo reikalauja], aš pats buvau priverstas ieškoti davinių. Jų yra gana daug — visko nė surašyti negalima. Skaitytojus suvesiu į pažintį tik su kai kuriais nesileisdamas į smulkmenas.

II.

Pirmaisia reikia atkreipti dėmesį į kokį dalyką. Jei būtų teisybė, kad stambūs ūkis yra našesnis bei pelningesnis [rentabilingesnis], tai esant laisvai konkurencijai stambieji dvarų ūkiai smulkiuosius turėtų ryte rytį arba kitais žodžiais: žemė turėtų koncentruotis dvarininkų rankose, o smulkieji ūkininkai bei mažžemiai pamažu nykti. Savo laiku Marksas taip ir pranašavo. Deja, gyvenimo faktai ir statistikos daviniai nė vienoj valstybėj tokio reiškinio visai nerodo. Priešingai, ne tik Lietuvoj, kurios „Darb. Gyvenimas“ pavyzdžiu nenori imti, bet ir Amerikoj visai nematyti, kad stambūs ūkis plėtotųsi, o smulkūs nyktų. Taip 1850 m. *Jungtinėj Amerikos Valstybėj* buvo 1,449,000 ž. ūkiai su 294 mil. akrų žemės, tam skaičiui 113 mil. ak. ž. ūk. naudojamos žemės, žodžiu, 1850 m. vienam ūkiui išpuolė 203 akrai žemės. Penkiasdešimčiai metų praėjus, t. y. 1900 metais toj pačioj Amerikoj buvo 5,740,000 ūkių su 841 mil. akrų, 415 mil. akrų dirb. žemės ir vienam ūkiui teko tik 146 akrai žemės [akras — 0,405 ha]. Taigi matome, kad Amerikoj per 50 metų ž. ūkių skaičius daugiau negu keturis kartus padaugėjo o vidutinis ūkis daugiau negu trečdaliu sumažėjo; reiškia—smulkiųjų ūkių nykimo visai nematyti. Jei imti atskirus ūkius sulig jų didumu, tai dar įdomesnių dalykų pamatysime. Taip, iš 100 ž. ūkių turėjo:

	1880 met.	1900 m.
mažiau kaip 20 akrų [8 ha]	9,8	11,8
nuo 20 ligi 100 „ [8—40]	45,3	45,7
• 100 — 500 „ [40—202]	42,3	39,9
daugiau 500 „ [202]	2,6	2,6
	100,0	100,0

Kaip matome, per pastaruosius 20 metų Amerikoj smulkiųjų ūkininkų skaičius 2% padidėjo, vidutinių — padidėjo 0,4%, o stambesnieji 2,4% sumažėjo arba tokia pat proporcija pasiliko. Ir tai Amerikoj, kur ir dabar yra didžiausi lygios žemės negyvenami plotai, ir kur technika aukščiausio išsiplėtojimo laipsnio pasiekusi.

Kitose valstybėse skirtumas dar labiau matyti. Taip *Anglijoj*, kur negyvenamų plotų nėra, nuo 1885 ligi 1895 metų dvarų (turinčių daugiau negu 120 ha) skaičius sumažėjo 577, o jų valdoma žemė sumažėjo 354 tūkst. akrų. Teisybė, tuo metu čia sumažėjo ir pačių smulkiųjų (turinčių mažiau kaip 2 ha) mažžemių skaičius (nuo 135 ligi 117 tūkst.), bet jų

valdomos žemės plotas sumažėjo tik 22 tūkst. akrų. Už tat visų kitų ž. ūkių skaičius (nuo 2 ligi 120 ha) padidėjo 6108, o jų žemės plotas padidėjo 407.441 akrų.

Prancūzijoje tas pats reiškinys, tik su tuo skirtumu, kad čia nuo 1882 ligi 1908 m. ir pačių smulkiųjų mažžemių (turinčių mažiau kaip 1 ha) valdomos žemės plotas žymiai (145 tūkst. ha) padidėjo, kuomet tuo pačiu laiku stambių ž. ūkių (daugiau negu 40 ha) valdomos žemės plotas beveik 4 mil. ha sumažėjo (1882 m. buvo 142 tūkst. ūkių su 22,296 tūkst. ha, o 1907 m. tik 141 tūkst. su 16.270 tūkst. ha; patys stambieji ūkiai—turintys daugiau negu 100 ha—čia ypač mažinasi, nes 1895 m. jų buvo 33.280, o 1907 m. tik 29.541).

Vokietijoje ne geriau. 1882 metais čia buvo 24.989 ž. ūkiai, arba 0,5% visų ž. ūkių, su 7,786 tūkst. ha arba 24,4% viso žemės ploto. 1909 m. tokio pat didumo ūkių buvo tik 23.566 arba 0,4% visų ūkių, o jų žemė siekė tik 7,055 mil. ha arba 22,2% viso ploto, t. y. daugiau negu 700 tūkst. ha sumažėjo. O tuo pačiu laiku vidutiniai smulkiųjų ūkininkų (turinčių nuo 5 ligi 20 ha) skaičius pašoko nuo 9,158 tūkst. ligi 10,421 tūkst., o jų valdomos žemės plotas dar žymiau, nes nuo 926 tūkst. ha ligi 1,065 tūkst. ha.

Tuo būdu mes matome, kad ne Lietuvoj, o valstybėse, kur kapitalizmas buvo aukščiausio laipsnio pasiekęs, stambūs dvarų ūkis konkurencijos su smulkiuoju ir vidutiniu ūkiu visai neišlaikė.

Bet gal tai buvo jų valdytojų—dvarininkų kaltė?

Paziūrėkime, ką kiti daviniai rodo. Štai turime mes davinius keturių valstybių, kur stambieji žemvaldžiai (dvarininkai, valdžia ir kt. kurių ūkiai ne mažesni kaip 100 ha) turi, t. y. valdo ne mažiau kaip $\frac{1}{3}$ (33%) visos žemės ir keturios kitos valstybės, kur tokie pat dvarininkai valdo ne daugiau kaip $\frac{1}{25}$ (4%). Turime taip pat davinių, kiek kurių javų kurioj valstybėj 1 hektaras išduoda ir kiek kurioj valstybėj 1000 ha išėina svarbiųjų auginamų gyvulių (sulig *Annuaire International de Statistique Agricole* ir kt. šaltinių). Prie pirmojo skyriaus valstybių, šalia Rusijos, Rumunijos, Amerikos, Jungt. Valstybės, skiriame ir Lietuvą su 40% stambiojo ūkio, o prie antrosios imame Belgiją, Daniją, Norvegiją ir Švediją, javams ir bulvėms skaitant vidutinius iš 1950-1915 m., o gyvuliams vidutinius iš 1910—1913 m.). (Lietuva ir javams maždaug 1910—1913 m.). Daviniai šit ką rodo:

1 ha davė dvigubų centn. (100 kg.) 1000 ha teko:

I.	Kviečių	Rugių	Miežių	Avižų	Bulvių	Arklių	Galvijų	Avių	Kiaulių
Lietuvoj	11,2	9,2	9,4	9,2	73,4	—	—	—	—
Rusijoj	6,6	7,3	8,1	7,5	72,4	84	122	151	42
Rumunijoj. . . .	11,5	8,5	9,8	8,6	34,3	87	225	567	171
J. Amerikos V. . .	9,9	10,1	13,4	10,6	64,8	65	179	149	167
II.									
Belgijoj	24,5	21,9	27,4	24,2	170,2	123	727	72	578
Danijoj	30,2	16,6	21,6	17,7	141,1	155	670	140	678
Norvegijoj	16,5	16,6	18,2	15,6	153,2	—	—	—	—
Švedijoj	20,6	14,7	15,7	13,9	107,4	—	—	—	—

Taigi matome, kad valstybėse, kur daugiau trečdalis žemių stambiojo ūkiu užimta, javų derlius ir gyvulių skaičius du-tris kartus mažesnis, negu valstybėse, kur stambių dvarų ūkiu beveik visai nėra*). Bet kuris ūkis daugiau gyvulių išmaitina ir tuo būdu daugiau pelno duoda, aiškiausiai parodo oficialinė vokiečių statistika (1907 m.). Ten štai kas pasirodė.

Šimtui hektarų tenka:

Ūkiuose	Arklių	Galvijų	Karvių	Avių	Kiaulių	Ožkų	Vištų	Žąsų	Ančių	
mažiau nuo 0,5 ligi 2	0,5 ha	1,5	31,7	28,0	29,0	319,0	212,0	1401,0	162,0	72,7
— 2 — 5	„	3,3	59,7	45,5	12,6	128,6	73,9	542,0	82,0	27,3
— 5 — 20	„	5,6	73,2	47,1	8,3	71,3	9,7	290,0	38,0	12,1
— 20 — 100	„	9,6	57,2	29,0	10,5	47,5	3,1	165,5	25,3	9,7
daugiau 100	„	9,5	42,9	18,1	18,4	29,0	0,8	91,8	10,0	9,8
	„	6,6	17,3	10,1	44,0	14,0	0,08	25,8	2,0	7,6

Kaip matome, tik vienu avių dvarininkai daugiau išlaiko, negu ūkininkai ir mažžemiai, bet vargu bau atsiras kur toks drąsuolis, kuris iš to drįstų daryti išvadą, kad stambusis ūkis pelningesnis, juo labiau, kad visų kitų gyvulių ir paukščių ūkininkai ir mažžemiai išlaiko 2-3-4 ir daugiau kartų, daugiau negu dvarininkai.

III.

Kyla klausimas, kame to visa priežastis? Juk šiaip galvojant iš tikrųjų rodosi, kad dvarų ūkis turėtų būti visais atžvilgiais pelningesnis: čia ir mašinų darbas lengviau pritaikomas, ir pačios mašinos lengviau įsitaistyti, ir troboms ir kiemams bei ežioms nereikia tiek žemės užimti, ir, pagaliau, dvarininkas turi progos daugiau ir geriau mokslo žinias savo ūkyje pritaikyti, negu šiaip paprastas ūkininkas. Šiaip galvodami ir pramonės mašinų pavyzdžiais naudodamies, Marksas, Kautskis ir kt. delto ir pranašavo, kad smulkusis žemės ūkis turi išnykti, o vienstambusis likti. Šiaip galvodami, o gyvenimo tikrenybės nežiūrėdami, dar ir šiandien yra žmonių, kurie akiai tam pranašavimui tiki ir delto priešingi dvarų skirstymui įvairaus plauko bolševikai, komunistai ir kai kurie socia listai iš „Darbininkų Gyvenimo“, ir čia visai nesijausdami ne darbininkų bet dvarininkų reikalus jie gina.

Apie pačias priežastis bus galima pakalbėti ir atatinamų išrodymų duoti kitoj vietoj arba kitą kartą. Čia man rūpėjo tik parodyti, kaip nepatmuotas ir neteisingas yra tvirtinimas, būsią stambusis dvarų ūkis yra pelningesnis ar našesnis už smulkųjį ir būsią delto negalima dvarų žemės liesti.

A. Rimka.

P. S. Šiam rašiniui medžiaga imta iš šitių šaltinių ir raštų: 1) Wörterbuch der Volkswirtschaft, II). 221-235 M. Sering'o „Ländlicher Grundbesitz“, 2) Georg Gothein, Agrar politisches Handbuch, Berlin, 1910, 3) Prof.

*) Čia turiu pabrėžti, kad šitas apsirėškimas matomas palyginant ne tik Belgiją, Daniją su Rusija, Amerika ir kt. valstybes, lygiai atskirose valstybėse, Pav., Vokietijoje, kur dvarai užima 22% žemės. vienas hektaras duodd daug daugiau negu Rusijoje ar Amerikoj, kur dvarininkai valdo apie pusę žemės, bet nežiurint vokiečių kultūros jų hektaras taip pat mažiau duoda, negu danų ar belgų.

M. Sering „Politik der Grundbesitz verteilung in den grossen Reichen“, Berlin, 1912, 4) Compère-Morel „La Question agraire et le Socialisme en France, Paris, 1912, 5) Institut International d'Agrikulture—„Annuaire International de Statistique Agricole 1913 et 1914, Rome, 1915, 6) Albino Rimkos „Lietuvos ūkis prieš didįjį karą“, Vilnius, 1918 m.

Aukštasis mokslas ir mūsų moksleiviai.

Daug žaizdų padarė pasaulio karas mūsų gyvenime. Gal didesnį, negu kiti, gavo smūgį mūsų besimokinančioji jaunuomenė. Į Rusiją iškeliavusi moksleivija nuo pat karo pradžios jau negalėjo prideramai tęsti savo mokslo. Didžiumai teko gyvenimui lėšų užsidirbti, kiti priversti buvo kariauti; pagaliau gyvenimas, ypač po revoliucijos, tiek virė, kad reta kuris pajėgė, nekreipdamas dėmesį tai, kas apie juos dedasi, tęsti savo studijas. Pasilikusi Lietuvoje moksleivija atsidūrė dar keblesnėje padėty. Mokyklų beveik jokių nebuvo, o moksleiviai gavo arba sodžiuoj sėdėti, arba kur nors mokytojauti, patys pakankamai žinių neturėdami.

Bėga metai po metų, o mūsų ypač aukštųjų mokyklų moksleivių padėtis nė kiek negerėja. Lietuvoje aukštųjų mokyklų nėra, o į užsienius išvažiuoti reta kuris tegali ar dėl lėšų stokos, ar dėl nemokėjimo svetimų kalbų, ar dėl kitų kokių nors priežasčių. Daugelis iš mūsų sulindo į įvairias raštines, tiek su savo padėčia apsirpatę, kad ruošiasi, bevaldininkaudamas, ne vieną žiemą žiemoti. O Lietuvai betgi ne raštininkai ir sekretoriai reikalingi jų šiaip taip galima pas mus rasti.—Lietuvai reikalingi prityrę tam tikros mokslo srities žinovai. Nėra be mažko visai pas mus išėjusių aukštąjį mokslą technikų, girininkų, matininkų, trūksta agronomų, ir ištiesai eilei mokslo sričių vidurinių mokyklų mokytojų ir tt. Girininkų vietas dažnai užėmę laiko buvę raštininkai; atsakomingas vietas gelžkeliuose—buvę mašinistai; gimnazijose mokytojauja pirmo ar antro kurso studentai, liaudies mokytojai, keturias, penkias klases išėję ir prasilavinę scholastikoj kunigai ir tt. Žinau pavyzdžių, kad gimnazijoje dėsto svetimąsias kalbas asmenys, kurie niekumet jų nesimokė, nebent prieš pamoką permetė akimis kokį „samoučitelį“, kuris per dvi savaiti prižada išmokyti tos kalbos. Šitai atsiminus, nė nenuostabu, kad mūsų valstybės aparatas veikia taip blogai. Gelžkeliai eina kuo blogiausiai, pašta į Uteną iš Kauno eina 2-3 savaites, žymi dalis vid. mokyklų, užuot teikusios jaunuomenei mokslo žinių ir auklėjusios dvasią, nuslopina by kokį savitumo reiškinį, temdina siela. Šitai skaudu mums pripažinti, bet taip yra.

Kyla klausimas, ar ir toliau mums aukštųjų mokyklų moksleiviams reikės kaž ko laukti! Tiesa, padėtis gana kebli ir neaiški. Bet kas bus, jei įsisiūbavusios bangos dar ne vienus metus banguos, bent pas mus Europos vidury ir rytuose? Mes veltui praleidome jau 4-5 metus, atpratome nuo sistemingo mokslo darbo. Jei dar kelėtą metų praleisime, ar ne vėlu

bus sėsti į mokyklos suolą? Ne, mums moksleiviams reikia tuojau mesti valdininkavus ir, įtempus pajėgas, stengtis baigti pradėtąjį mokslą. Čia turiu pastebėti, kad per daug kitais pasitikėti negalime; negalime pasitikėti ypač dabartine mūsų vyriausybe, kuriai daugelis įtikėjo savo likimą ir manė, kad pati švietimo ministerija juos sodins į vagonus, išves į Vokiečius ar kur kitur ir po metų kitų parves daktarus, agronomus, juristus. Kaip tik jau tokie gavo skaudžiai apsilviti. Mūsų švietimo ministerija, kuri, be rods mažiau už kitas rodo savo organizacinių pajėgų, pasirodo, nesusiprato atlikti paprasčiausių formalumų. Siųsdama dokumentus į Vokietiją nepasirūpino jų išvesti į vokiečių kalbą, be ko vokiečiai jų nė nežiūri. Del to jau į šį žiemos semestrą, tur būt nė vienas, Šviet. ministerijos globojamas, nepateks... Geriausiai būtų, kad mes patys organizuotu būdu pasirūpintume, kad būtume priimti į aukštąsias mokyklas ir tik tuomet tie, kurie lėšų neturėsim, galėsim reikalauti pagalbos ar iš vyriausybės ar iš visuomenės. (Aš kalbu daugiau apie važiavimą užsienin, neliesdamas Kauno Aukštųjų kursų. Mano supratimu, bent iš pradžių, tiek lektorių sąstatu, tiek mokslo įrankiais jie bus tiek neturtingi, kad labai maža tegalės mokslo duoti. Bet, kam užsienis nepasiekiamas, geriau juos lankyti, negu nieko). Daugiau energijos ir pasiryžimo, mažiau kitais pasitikėjime, rūpinkimės patys savimi.

Paliesiu dar kitą moksleivių, ypač vidurinių mokyklų, klausimą. Prieš karą pažangioji moksleivija buvo susibūrusi į eilę ratelių-organizacijų, kurių viena buvo apėmusi visą Lietuvą. Kalbu apie aušrininkų organizaciją. Ji buvo sutraukusi į savo eiles visą tą pažangiąją moksleiviją, kuri negalėjo tenkintis tuo, ką jai davė mokykla. Visuose tuose miestuose, kur buvo vidurinių mokyklų, gyvavo mažesnės ar didesnės organizacijos. Jos padėjo nusistatyti moksleiviui pasaulėžvalgą ir pratio savarankišką darbą dirbti. Ėjo mėnesinis žurnalas „Aušrinė“. Jis gvildeno opiausius moksleivių gyvenimo klausimus. Karas privertė „Aušrinė“ nutilti. Nors dar nesiliovė ginklai žvangėję, bet jau mūsų gyvenimas įeina normalėn vagon. Jau pradėjo funkcionuoti net daugiau, kaip prieš karą, vidurinių mokyklų; jose mokosi nemaža moksleivijos. Bet kažin kodėl jos kaip ir negirdėt. Argi ji neturi savų reikalų? ar mūsų vidurinė mokykla tiek tobūla, kad duotų savo auklėtiniams visa, ko jie tik reikalingi? Anaiptol! Yra pas mus mokyklų—ir tokių berods bus didžiuluma—kurios jaunuoliams dar mažiau duoda, negu rusų mokykla prieš karą. Negaliu manyti, kad vid. mokyklų moksleiviai visai neturėtų savo organizacijų. Jų yra atskiruose Lietuvos miesteliuose. Bet neturėdami savo organo,*¹) neturėdami ryšių tarp savęs, moksleiviai negali taip sėkmingai veikti. Jų veikimas, besibaigdamas tam tikros srities sienoje, negali visoj pilnumoj apsireikšti. O moksleiviai savo reikalų turi labai daug. Toji pati vidurinė mokykla buvo sutvarkyta visai be jokios moksleivijos įtakos. Neteko laikraščiuose pastebėti nė vieno moksleivio, kuris būtų taręs savo žodį jam rūpimuoju klausimu, kaip turi būti sutvarkyta vid. mokykla, kuri šiaip ar taip palieka žymių pėdsakų savo auklėtiniuose.

*¹) Girdėjau, kad Mariampolėį žada pasirodyti „Aušrinė“. Bet, ten eidama, ji vargu pajėgs pritraukti prie savęs visą pažangiąją, moksleiviją, tuo labiau, kad del technikos kiičių ji negalės eiti regulingai.

Jau metas blaivyti, metas gydyti karo žaizdos. Pažangioji moksleivija privalo susiorganizuoti, kad pakankamai prisirengtų dar vidurinėj mokyklėj dirbti visuomenės darbą.

J. K.

P. S. Manau, kad „Varpo“ redakcija neatsisakys duoti vietos, o gal ir skirti tam tikrą skyrių moksleivių reikalams, kol išgysime nuolatinį savo organą. Tad, draugai (ės) moksleiviai (ės) atsiliepkite bent per „Varpą“

J. Kr.

Redakcijos pastebėjimas. „Varpo“ Redakcija mielu noru kiek išgalėdama teiks vietos raštams, kur gvildenama besimokinančios jaunuo-
menės reikalai.

Juozas Rainis.

P A S A K A .

Senai labai senai, erdvės ir laikų tarpe gyveno-buvo Ugnis-Saulutė. Galinga Karaliene viešpatavo ji sau priklausomose tolybėse ir amžiuose. Švietė, šildė ir kaitino visa, ką tik siekė savo spinduliais. Aplink skleidė gyvumą ir smagumą. Ir džiaugėsi ir godojo ją visi. Augalai dėkingai tiek-davo jį savo gležnas viršūnes ir lapus; gyvuliai džiaugsmingai maudėsi jos spinduliuose ir vieni jų vandenyse lydavojo, kiti ore lakiojo—skraidė, o dar kiti žaliuose žemės gojuose, tarp medžių, žolynų ir žiedų vaikštinėjo, bė-giojo, knibždėjo, plesdeno... O žmonės... žmonės džiaugėsi ir negalėjo atsi-džiaugti, linksminosi ir gerėjosi ir nuolat dėkingi sakė-tvirtino: „kokia ji gera! kokia maloni! kaip puiki! kiek daug naudos malonybių ir smagumo mums teikia!—Mus šildo, gaivina, džiugina, linksmina... visą mūsų gyveni-mą saldima...“ Ir visi lenkėsi jai, visi garbino savo geradarę, o tūli ją mo-tina, tūli ir dievaite vadino. Jei gi atsirasdavo koks beprotis, kurs išdrįsdavo nesutikti su visais, ar tos Ugnies—Saulės palaimos ir garbės pavydėti, tą tuojau visi suidavo ir kuogreičiau tremdavo šalin, kad jis neapmaustų vi-sų laimės ir ramybės... Ir taip visi jai pataikaudavo ir stengėsi vien tik ge-rais būti... O jei Ugnis-Saulė kartais nelinksma tapdavo, jei savo skaisčių ir visumet šypsantysį veidą pilku rūškanumo debesėliu uždengdavo,—žmonės, it apkvaišę, nežinodavo, ką bedaryti. Ant galų pirštų slankiodami, patyliai viens kitam grasindami, kuždėdavo: „iššš... Saulutė be ūpo! O jei Ugnis-Saulė supykusi, savo šviesą užslėpusi storais tamsiais debesimis, savo akis pripildžiusi kraujais, rūščiai jį visas puses svaidydama savo žaibžvilgsniais, skrodė debesų dangą ir mėtė žemėn mirtingus ugnies kamuolius ir degino jais visa, ką siekdavo; jei šaukė griausmingu perkūno trenksmu ir, visa ką virpindama, ilgai ardėdavo oro erdvėse, skleisdama aplink save vien baimę ir išgastį; jeigu, iširdusi, vėtrų ir viesulų atdūsiai kvėpavo ir, sunkiai iš pyk-čio alsuodama, rovė medžius, griovė mūrus ir visa ką laužė—mirštamai drebėjo iš baimės pusgyviai tuomet žmonės... Kentė, iš baimės mirė... bet Ugnį-Saulę garbino, godojo ir visokiais būdais jai savo meilę-reikšdavo.

Ugnis-Saulė tai rėgėdama savimi patenkinta buvo. Tvirtai tikėjo save laiminga esanti, nes kitiems tik gera daranti. Žinojo mat, kad ją visi myli, žirtojo, kad kur ir kame tik pasirodys, visur ir visame tik smagumo, linksmybių ir palaimos paskleis. Ir smagu todėl jai buvo. Ir nusprendė ji nesigailėti sau smagumo. Kodel kitiems nedaryt gera, jeigu jai iš to tik smagumas! Ir darė jį Šildė, kaitino, kepino, kiek tik įstengdama... O žuvys vandenyse jau troško, o gyvuliai iš karščio neturėjo kur dėtis, o augmenys džiūvo ir vyto, o žmonės, tie musės, pradėjo alpti ir kristi... Bet Ugnis-Saulė vis degino ir kaitino ir vis savo daugiau smagumo juto, nes juk ją visi myli, nes kur ji pasirodo, ten palaimą skleidžia. Taip Ugnis-Saulė pamėgo save ir neįjuto ir nematė, kad pradėjo skleisti aplink save kančią ir skausmus. Vienok žmonės ir kęsdami ir kentėdami neišdrįso jai ką nors sakyti, kaip tik meilūs saldžius žodžius, neišdrįso ką kita rodyti, kaip tik švelnius prakilnius jausmus...

* * *

Štai pauksmyje, šakomis ir pernykščiais lapais prislėgtas, išdygo mažas diegelis. Išdygo ir pradėjo skursti. Skaudi kova už būvį suvargino jį. Pastebėjo tą Ugnis-Saulė. Supyko. Viesulu pūstelėjo ir numetė lapus ir nulaužė slegiančius kerus ir šakas ir suteikė malonios sviesos ir šilimos suvargusiam diegeliui. Kiek laimės valandėlių pergyveno Ugnis-Saulė, kuomet pamatė, kad suvargęs diegelis pradėjo taisyti, gerėti! Kiek motiniško jausmo, kiek asmeniško smagumo buvo jai, suprantant, kad visa tai juk ji padarė!.. Ir ištiesų buvo kuomi gėrėtis. Diegelis pradėjo augti ir bujoti. O Ugnis-Saulė dar labiau ėmė jį šildyti, kaitinti. Juk jina! jam tik gera daro!.. Ir išbujojęs iš diegelio augumo ir pradėjęs žiedus krauti, vėl ėmė skursti ir vysti... Nesuprato Ugnis-Saulė kodel. Ir manydama, kad jam permaža ji gera daranti, dar labiau dar su didesniu smagumu šildė jį ir degino. Ir nuvyto augmuo, ir palenkęs savo galvelę nudžiūvo. Užsirūstino Ugnis-Saulė ir baisiai įpyko. „Kaip!—perkūngriausmiu sušuko jina!,—aš jį taip mylėjau, aš jam tiek gera dariau, aš jam tiek laimės atskleidžiau, o jis... nedėkingas! Jis nustojo reiškęs man savo palankumą ir meilę!.. Niekšas! Niekšas, niekšas... Milijonai kitų, kuriems aš ne, tiek palanki buvau, nei tiek savos meilės apreiškiau, nei tiek gera padariau,—tie mane daugiau myli, garbina ir guodoja, tie mano laimės neskaudžia! O šis... Niekšas“ Pasakė ir paleido jį iš po ypatingos savo globos, o vieton jo kitų sau ieškojo. Bet ir su kitais taip išėjo. Visi su Ugnimi-Saule taip pasielgė. Ir užkietėjusia širdim Ugnis-Saulė nusikreipė nuo kitų, ir šia laik žinojo tik save, gamino tik sau smagumo...

* * *

Smaguriavo Ugnis-Saulė. Savo smaguriavimui atnašaudama, daug skaisčių ugninių savo dalelių Ugnis-Saule tuščiai ir veltui išaikvodavo. Mėtė tas daleles-meteoritus į berybes šaltas dausas, kuriose tos greit užmarindavo savo ugnies kibirkštėles ir, pavirsdamos kietais ir šaltais akmenimis, krisdavo atgal į Ugnį-Saulę ir ją taip pat šaldė, skaudė ir kankino. Dažniau ir dažniau Ugnis-Saulė pradėjo būti be ūpo, nelinksma. Juo dažniau aikvojo savo ugnį, juo dažniau rūsti ir rūškana būdavo.

Bet ne visos jos dalelės—meteoritai jom atgal grįždavo. Tūlos jų pakybė erdvėse ir tapo mažomis žvaigždėlėmis, Ugnies-Saulės dukrelėmis.

Atsigavo Ugnis-Saulė. Daug motiniško smagumo juto ji; kuomet iš tolo regėjo, kaip mirgsi silpna šviesa mažos žvaigždėlės, jos tikrosios dukrelės, kuomet jos nakčia, Ugniai-Saulei besiilsint—bemiegtant, būdi, akių nesudėdamos mirkčioja, ir savo švelnia ir lipšnia šviesa ją, Ugnį-Motiną glamonėja ir glosto.

* * *

Bet ne visos žvaigždės-dukrelės turėjo savą ugnį. Kitos užgeso ir pavirto šaltais akmenimis, švietė tik Ugnies-Motinos atspindžiais. Jos ramios ramios buvo ir taip Ugniai-Saulei aiškios ir suprantamos ir taip jos numylėtos buvo... Visumet jos siuntė širdingus jai spindulius, ir nors neaiškius, bet lipšnius ir malonius, nes tai mat buvo jos pačios šviesos atspindžiai... Bet ji to nesuprato.

Viena tik tų žvaigždelių užlaikė savyje ugnies kibirkštėlę. Užlaikė ją, pasisavino ir ugdė ją, ir savyje gaivino. Graži ir gera toji žvaigždėlė buvo. Naktimis ji taip meiliai mirkčiojo, taip maloniai žvalgėsi į jai naują ir dar nepažįstamą prigimtį ir visa kuo stebėjosi, stebėjosi... Žmonės pamėgo jos virpančią šviesą, jos malonius, vėsius švitinius, ir dažnai, pabaigę savo dienos darbus ir gerokai privargę, sėsdavosi vakarais savo darželiuose ir, atsikvėpdami nakties kvapsnum oru, žiūrėdavo į dangų, į žvaigždėlę ir ilgai gerėdavosi ja. Ir praminė jie ją Žvaigždžūžė-Kibirkštėle.

* * *

Bet Ugnis-Saulė nepamylo Žvaigždžūžės-Kibirkštėlės. Nesuprato ji, kad žvaigždžūžė turi savo ugnį, bet jai nepatiko dėl to, kad skyrėsi nuo kitų žvaigždelių-dukrelių. Ir nors Ugnis-Saulė ir visas jas glaudė ir mylavo, bet ne taip švelniai kaip kitas supo ją savo šviesoje ir liūliavo, ne taip lipšniai ją bučiavo savo kaitriais spinduliais, ne taip meiliai ją glostė ir migdė savo šiltuos švitinius.

* * *

Ir neramu pasidarė Žvaigždžūžėi-Kibirkštėlei. Kuomet Ugnis-Saulė naktimis ilsėdavosi, kuomet žvaigždėlės jos seselės savimi ir visa kuo patenkinotos ramiai ir vienodai švietė,—Žvaigždžūžė-Kibirkštėlė skaudžiai nerimavo... judėjo-drebėjo. Jos silpni spindulėliai sopulingai mirgėjo plačiose erdvėse. Ji jautėsi nuskriausta, bet dėl ko—nežinojo. Jai buvo skaudu... ir ji pradėjo verkti, slapta, neregimai. Jos nemalonus ašaros birdavo žemyn ir iš jų per naktį pasidarydavo rasa, už kurią, nors nežinodami kam, bet buvo dėkingi ir augmens ir gyvuliai ir žmonės...

* * *

Savo skausmą savyje nešiodama Žvaigždžūžė-Kibirkštėlė pamatė, kad ne visa jau taip yra gera, kaip išrodo. Pamatė, kad Ugnis-Saulė žino tik save, tik savo smagumo visur ieško, tik savo laimės žiūri, ir todėl daug daug pradėjo kentėti... Skaudu jai buvo, kuomet dieną matydavo linksmus ir laimingus visų veidus, kuomet matė giriančius ir pataikaujančius Ugnį-Saulę žodžius ir jausmus, o nakčia, kuomet tos Ugnies-Saulės veidas užsislėpdavo, girdėjo vien tik dūsavimus ir sopulingus aimanavimus. Skaudu jai buvo matyti tą begalį veidmainiavimą, prie kurio visus vertė Ugnis-Saulė, kadangi tuo buvo tenkinamas jos „aš.“ Skaudu buvo matyti Ugnies-Saulės rūškanumas ir rūstybė ir visi jos nesmagumai, kuriais ji priversdavo visa

ka, kas tik gyvas jos karalystėje, drebėti ir negyventi, bet merdėti... Ir verkė Žvaigždužė-Kibirktėlė verkė, tarytum savo ašaromis norėjo atgaivinti tą, kas Ugnies-Saulės karštos meilės buvo nudžiovintas, nuvydintas...

Ant žemės tarp akmenų, kietmolio dirvoje išdygo silpnas augmenėlis. Visko jam trūko: ir šviesos ir šilimos, ir ramybės, ir liuosybės, ir, kas svarbiausia, palaimos vilties. Ir biaurus ir nepasitenkinąs buvo augmenėlis, matydamas, kaip aplink visi kiti veidmainiauja ir džiaugiasi nukritusiais nuo laimės stalo trupiniais. Ir kas prie to augmenėlio prisiliesdavo, tas nuo tos valandėlės pajusdavo vien tik dygą skausmo ir nesmagumo.

Ėjo metai. Gyvenimo vėtros su baisiais viesulų sukūriais, išrovę iš tų prigimtų ir gal jam tinkamiausių apystovų augmenėlių, nunešė jį toli, toli ir pametė Ugnies-Saulės sode, glūdumoje. Pagailo Ugniai-Saulei suvargusio augmenėlio. Savo ugnies Galybe ji prigydo augmenėlį ir suteikia jam begales patogybių, kurios, lyg stebūklingas balsimas, gydo jo žaizdas ir taiso jo gyvatą. Ir dėkingai suvirpėjo augmenėlio širdis. Ir pajuto Ugnis-Saulė senoviško didelio, saldaus malonumo savo „aš“ gelmėje ir pasiryžo bedarydama augmenėliui gera, save užsimiršti, tai yra ištirpti savo palaimoje, tokioje saldžioje, kad savęs dagi nejustų. Ir pasipylė augmenėliui gerybės tart iš Gausos Deivės žiursto. Bet jis, išvargintas ir audrų suteriotas, sunkiai ir ilgai merdėjo ir liego ir tik pamažėl-pamažėl taisėsi. Bet tatai tik prisidėjo prie dar didesnės Ugnies-Saulės laimės: ji dar daugiau patogybių galėjo jam suteikti, kad smagumą sau pasiimtų...

Pastebėjo augmenėlį ir Žvaigždužė-Kibirktėlė. Ir neįtantai, nematamai karščiau užsiliepsnojo joje ugnies žarijėlė. Naktimis, kuomet Ugnis-Saulė ilsėdavo tamsos šydu savo veidą užgobusi, Žvaigždužė-Kibirktėlė malonų žvilgsnį-švitinį siūsdavo nenuoramai augmenėliui, kuris, kaip ir ji, nebuvo patenkintas tuomi kas yra, ir vienas sau svajodavo ir sapnuodavo geresnius laikus, aukštesnį gyvenimą... Pamėgo jį Žvaigždužė ir ugdė savyje vilties ir didino ir kaitino savyje ugnies žarijėlę. Daug malonumo ji patyrė, kuomet atrasdavo augmenėlyje savo nerimumo ir sielvartų atspindulį, kuomet pati, nerami, pažvelgusi į tokį pat nenuoramą, bent valandikei nurimdavo ir atilsėdavo. Ir didėjo joje Laimės ugnies kibirkštėlė.

Bet sykiu su tuo augo ir skausmo šašas. Ji matė, kaip Ugnis-Saulė, nepaisydama ir neatsižvelgdama į augmenėlio neramumą, teikia jam savo laimės žiedus. Ji juto, kad toji ugninė meilė troškina augmenėlį, kad sunkina jį ir vydina, ir džioviną, ir gausiai ašarojo, gausiai klojo rasa visą augmeniją, manydama tuomi atgaivinti, manydama tuomi priduoti stiprybės jam.

Veltui vienok ji verkė ir ašaras liejo. Ugnis-Saulė nemokėjo gailėtis: ji žinojo tik save ir jos norai ir troškimai buvo nesustabdomi. Savo ugnies kvėpavimu ji nuvydino ir pakirto jėgas ir šitam augmenėliui. Ir kuomet Žvaigždužė-Kibirktėlė nakties ramybėje išvydo augmenėlį nuvytusį—neiškentėjo. Begalis skausmas Perkūno žaibais suraizė jos širdį ir jos skaišti

ugnies žarijėlė tamsiai apsiniaukė, o akys paplūdo gailiomis ir didžiomis ašaromis. Dabar ne nematomos jos buvo, ne rasa dabar jos krito,—biro dabar didžio lietaus srovėmis ir bėgo-čiurleno per žemę grioviais ir upeliais. Ilgai ir gailiai verkė Žvaigždužė, bet savo skausmo neišverkė... Skausmas išdžiovino ašaras.

* * *

Nušluostė Žvaigždužė nuo akių paskutinius ašarų lašus ir išvydo, kad ant žemės jau buvo aukstybas skaištus rytas. Nuvytęs augmenėlis stovėjo darželyje nulenkęs galvą. Gi jauna mergelė, laistydama žaliają rūtą, dainavo malonių, bet liūdnu balseliu:

Močiute mano
Širdele mano,
Oi kam mane auginai?
Argi vargeliui,
Argi liustelui.
Argi žmonių kalbelėms.
Nie jau vargeliui,
Nie jau liusteliui,
Nie jau žmonių kalbelėms.
Tiktai kalbelėms,
Tiktai žiauriosioms,
Tiktai giliam skausmeliui...

Ir priėjusi prie augmenėlio liūdnei pažiūrėjo ir daug reiškiamai nusišypsojusi pasakė, kraipydama galva: Tegul sau, o gal dar atgis...

Ir viską Žvaigždužė suprato... O ausyse jos užė ir skambėjo mergelės dainos žodžiai, o aidas juos tūkstančiais kartų antrino:

Tiktai giliam skausmeliui.

1914.

Juozas Rainis.

A t m i n i m a s .

Po audringųjų vėtrų apirimusią jūrą
Ir vėl, tartum žaidžiant, banga susiūbavo...
Ir atšalusią širdį per sopulio mūrą
Seni atminimai, it svaigsmas, užgavo...
O išnaujo sujaudus pavargusi siela
Sopas beužgyjančias staigiai atvėrė—
Ir išvydusi vaidulį taip skaudžiai mielą
Ik dugno kartybių ji taurę išgėrė...

Kaukazas
5—2—1919.

Pirmieji valstybės kūrybos metai.

Užsienių politikoj.

Nuo Uracho ligi...?... Kas buvo 1918 metų pavasarį ir vasarą Lietuvoje, tas turėjo progos prisiziūrėti, kokiose aplinkybėse brendo Lietuvos nepriklausomybės ideja mūsų visuomenėje ir šviesuomenėje. Visuomenės nusistatymas, paremtas vienu būties instinktu, buvo aiškus. Jis galima keliais žodžiais išreikšti: *kuo toliau nuo vokiečių ir Dieve saugok nuo lenkų!* Eilinė šviesuomenė panašiai galvojo. Bet jos priešakyje stovintys naujai kepamieji diplomatai, susispietę į V. Tarybą, įvairių žinių, veiksmų ir impulsų įtakoje, įvairias kombinacijas darė. Lenkų klausimu ir pas juos tada dviejų nuomonių nebuvo. Vokiečių jie taip pat nemėgo. Bet jie žūt būt norėjo „realiais politikais“ pavirsti. Vokiečiai jiems išrodė nepergalimi—ergo, visumet reikės skaitytis su jų reikalavimais. Delto savos rūšies kodylių smilkymas (a la saulės šviesai palyginimas) ir ieškojimas papsirties šiaip ar kitaip užinteresuotuose sluoksniuose bei asmenyse. Šitokia politika savaime turėjo vesti ir atvedė prie Uracho.

Kas gyveno Vilniuje pažymėtinomis rugpiučio mėnesio dienomis, žino, kaip uždarytieji V. Tarybos posėdžiai, kur buvo *slaptai tariama* ir „renkama“ Urachas, intrigavo visuomenę. Vilniaus lietuvių valgyklose tik apie tai ir kalbėdavo. Socialistų liaudininkų demokratų ir socialdemokratų atstovai del tų rinkimų buvo išėjęs visai iš V. Tarybos. Išėjo, nes tikėjo į demokratijos laimėjimą ir del laikino diplomatinio laimėjimo, jei tai laimėjimu galima vadinti, nenorėjo eiti prieš visos tautos reikalus ir jos nusistatymą bei uzurpuoti Steigiamojo Seimo teises. Bet V. Tarybos didžiama ir net žymi dalis demokratių veikėjų tik per Urachą tikėjosi prie Lietuvos nepriklausomybės prieiti. Prisimena vienas šventadienis Verkuose, kada bevaikščiojant po parką... ir kai kurie kiti, tvirtai įsitikinę savo politikos neklaidingumu, vaikščiodami rintai svarstė ir skaičiavo, kiek kainuos valstybės išdui Verkų rūmų toksai įtaisyimas, kad naujai išrinkto karaliaus rezidencijai tiktų.

Nuo to laiko praėjo beveik pusantro metų. Visi metai jau turime savo valdžią, tik ne iš vokiečių Uracho malonės, o kaip tik delto, kad vokiečiai bejęgiai paliko. Visuomenė šiandien taip pat nusistačiusi, kaip ir prieš pusantų metų, tik dar aiškiau savitos, nuo niekeno nepriklausomos būties reikalauja, dar griežčiau prieš visa kas svetima ginas. Vokiečiai, lenkai ar rusai—visi lygūs Lietuvos žmonių priešai, ir jeigu del ko ginčijamasi, tai ne delto, kuris iš jų geresnis, o—kuris biauresnis, žiauresnis, neteisingesnis. Šviesuomenėje tas pats įsitikinimas. *Šalin visi svetimieji iš Lietuvos žemės, leiskute mums patiems savo reikalus tvarkyti!*—tai yra vienas ir vieningas liaudies ir šviesuomenės nusistatymas 1919 metų pabaigoje.

Bet ir čia, kaip 1918 metų vasarą, yra žmonių, kurie netoli matydami, o ilsėtis dar nenorėdami, mano pasaulį nustebinti savo „realę politiką“ pozuodami. Vokiečių markės kursui ligi septynių skatikų nukritus, vokiečių

kunigaikščių ar princų importu užsiimant, „realio politiko“ vardo neįgys ir niekam—net sau nepatarnausi. Bet Vilniaus Verkų rūmai dar ir šiandien tebestovi, tik į juos pažiūrėti norint, reikia ne Gilzės ar Küglerio klausitis, o Pilsudskio, Osmolowskio... O jei panorėtum apskaityti, kiek kainuotų valstybės išdui. . . . .

Ir „ostai“ bei markės mainomos į svarus „komiso pamatais“ apsimima supirkti ir pristatyti linus, kuriuos anglų pirklys parduos „aukščiau-siomis biržos kainomis“, o lietuviškos femidos garbingas tarnas atgal rankas sudėjęs sako: o gali kartais ir taip susidėti aplinkybės, kad reikės sąjungą ar uniją su lenkais padaryti (Noreikos paskaita gr. 22 d.)

Štai kaip šiandien žiūri į dalykus tie, kurie pernai dešimčiai metų padarę kontraktą su Urachu lenkų klausimui išrišti tik vieną vaistą tematė: vokiečio šarvuotą kumštį.

Bet kur mes nueisim, jeigu dar ilgiau . . . . . svetimų pagalbos lauksim į savo jėgas visai netikėdami? Ką duos mums 1920-ieji metai?

Vidaus politikoj.

Žingsnis pirmyn, žingsnis atgal.

Pirmuosius valstybės kuriamojo darbo metus vidaus politikoje galima trumpai apibūdinti tūpčiojimu ant vietos arba žengimu žingsnį pirmyn, žingsnį atgal. Ne kalti, gali būti, čia žmonės, kurie valstybės vairo pryšakyje stovėjo. Ir šimtus metų stovėjusios didelės valstybės su įsigyvenusiu valstybinės tvarkos aparatu karo metais nesugebėjo didesnių reformų padaryti. Lietuvos valstybė ir Lietuvos valdžia dar tik pirmuosius žingsnius mėgino žengti, be to dar sąlygose, niekur kitur beveik nesutinkamose: be lėšų, be valstybinio aparato, bet su daugybe priešų iš oro ir viduje. Stebuklų gi šiais laikais jau nebeatsitinka. Nelaukėme dėl to stebuklų nė iš mūsų valdžios. Bet apžvalgos rašytojas turi žymėti, kas atsitiko, kad pamokos būtų.

Ir taip. Pasauliui visur skelbiama, kad mes gyvename demokratinėje respublikoje. Bet namie—respublikos vardas . . . . . beveik netariamas, o jei tariamas, tai taip pamažu, tarytum norime, kad niekas neišgirštų. Ir prezidentą turime: tik ne respublikos... O Valstybės Taryboje valstybės pažymys (vytis) karaliaus ar kunigaikščio vainiku papuoštas... Gal tai duoklė senovės tradicijoms, gal tradicijos rodo kelią atgal... į Urachą ar kitą kandidatą. Bet faktas lieka faktu.

Turime ir konstituciją, kurioj pasakyta, kad visi Lietuvos piliečiai turi žodžio, spaudos, susirinkimų ir kitokias laisves. Buvo, tiesa, kadaise ir laikas, kada tomis laisvėmis visi naudojosi. Dabar, rusų bolševikus ir vokiečius išvijus, o su lenkais „susisiekimą naujinant“, druską, duoną ir cukrų jiems vežant, sako, yra karo metas, kada ne tik muzos, bet ir paprastai „smertelni“ turi tylėti. Matai, eina riukimai į vietos savivaldybes ir rengiamasi prie rinkimų į Steigiamąjį Seimą. Kas būtų, kad visi imtų garsiai kalbėti ir atvirai rašyti?! Juk tada pas mus gyvenimas nieku nesiskirtų nuo gyvenimo kultūringose valstybėse. . . . .

O kas nežino, kad lietuvių tauta turi savo ypatybių, niekur kitur nesutinkamų. Delto Lietuvoj visai ir negalima svetimų papročių ar tvarkos taikinti. Čia viskas turi tikrai lietuviškai—ne taip, kaip kitur—būti. Delto ir „Lietuva“, valdžios oficiozas, išanksto pasako, kad partijų priešrenkaminė agitacija šventoj Lietuvoj visai nepritaikoma, nes pas mus juk yra gana žmonių, partijas taip dažnai mainančių, kaip Paryžiaus ponios pirštinaites, o kiti visai ir nežino, kuriai sparnuočių lyčiai priklausyti. Kitur su tokiais žmonėmis niekas rimtai nesiskaito, del to pas mus, sulig lietuvišku būdu, tokiais žmonėmis esą reikia pirmiausia pasirūpinti („Lietuva“ Nr 262).

Susilaukėme (pagaliau!) ir įstatymų apie vietos savivaldybes, apie draugijas—net ir apie spaudą. Ir čia mes vakarų Europos aklai nesekame, o einame žingsnį pirmyn, žingsnį atgal. Kada ėjo paliai patį Kauną kovos su svetimais grobuonimis, tai steigė draugijas ir mingavo visi, kas tik kada norėjo. Kas valsčius ar apskritys, tai buvo respublika. Visi laisvai rašė, spausdino ir platino raštus.

Dabar kitaip. Vienu plunksnos pabraukimu visos draugijos ir organizacijos paverstos nelegalėmis, kurių ateitis ir likimas pilnai priklauso nuo apskrities viršininko ir „žyminio mokesnio“. Antru plunksnos pabraukimu, einant į demokratybę, panaikinta vyrijos bei valsčių sueigos, o savivaldybių reikalai pavesta tvarkyti taryboms, kurias reikia tik išversti į rusų kalbą, tai ir bus „sovietai“, prieš kuriuos tiek daug ligi šiol kovota. Trečiu plunksnos pabraukimu redaktoriai, laikraščiai ir leidėjai pavesta vėl tiems patiems apskričių viršininkams, kurie šiuo atžvilgiu įgauna ne mažesnių teisių, kaip rusų buv. generalgubernatoriai.

O jei pridėsime įvedimą „lietuviškos“, net su vyčiu, degtinės laisvo pardavinėjimo ir savivaldybių teisių įstatymo tokį „išaiškinimą“, kuriuo savivaldybių organams draudžiama trukdyti degtinę pardavinėti (pal. „L. Vyriausybės Žinios“ Nr. 17 ir „Darbo“ Nr. 31 ir 32, 1919), tai juk mes galime pasididžiudami pasakyti, per vienus metus nuėjome dvidešimts metų... atgal į a. a. Pobiedonoscevo ir net „priešvitinę“ gadynę (nes karčiamas Lietuvoj panaikino ir laisvą degtinės pardavinėjimą Vitte uždraudė, rodos, 1898 m.).

Ir nenoroms reikia paklausti: kur esame ir kur link einame?

Visuomenėje.

„Kiekviena tauta turi tokius žydus, kokių užsipelno“.

Skaitytojas, jei tik turėjo kantrybės paskaityti mūsų užsienių ir vidaus politikos „apžvalgos“, galėjo įgyti įspūdžio, kad aš priklausau „priešvalstybinių“ arba jau bent „prieštarybinių“ elementų kategorijai. Tokia pažiūra būtų visai klaidinga, nes aš manau, kad „kiekviena tauta turi tokius žydus, kokių užsipelno“. Delko, pav., savo laiku mes buvome nuvesti prie Uracho, o ir dabar dar yra Valstybės Taryba, kuri valstybės ženklą karaliaus vainiku papuošusi laiko?—Del to, kad mūsų visuomenė kalba apie demokratizmą, bet iš tikrųjų dar nepasiliuosavusi nuo monarchizmo. Iniciatyvos, savarankumo,—kuo mažiausia. Atsirado saujelė žmonių, ...
. . . . . ir žiūri visi į juos ir laukia iš jų stebuklų. Valdžia turi padaryti tvarką, duoti duonos, sviesto ir lašinių, privežti malkų, apginti

nuo perkupčių naudojimo, net mokesčius ir privalomuosius darbus su nagaika priversti atlikti, Visi žiūri tik į valdžią ir iš jos reikalauja darbo pelno ir įsakymų, įsakymų, kuo daugiau įsakymų. Net moksleiviai, tasai visų pripažintos visuomenės ūpo barometras, visai užmiršo savo kojomis vaikščioti ir visi žiūri į tą pačią valdžią: vieniems valdžia turinti duoti darbo ir pelno, antriems įsteigtą jų mėgiamą mokyklą, o tokiems duoti stipendijas. Senovės moksleivio—savarankumo ir pasiryžimo simbolio—nebeliko.

Antras mūsų visuomenėje pažymėtinas dalykas, tai vis didesnis laikymasis principo „shorter hours, higher wages“—trumpesnės valandos, didesnis mokesnis. Valstybės ir privatinės įstaigos bei įmonės visumet patikrinama laikrodžiai ir labai atsidėjus po kelis kartus žiūrима, kad, saugok perkune, pusės minutes ilgiau nepalikti, kaip nustatyta, bet kad išryto laikrodis „vėlinasi“ ar būna „sustojęs“—tai paprastas apsireiškimas. Nekalbam čia apie tai, kaip geležinkelių darbininkai bei tarnautojai malkas piauna ar krauna arba kai kur dvaruose javus valo—ar miškuose medžius kerta. Net poteriai bei maldos ir tai pabrango, o visa eilė kunigų metė Dievo tarnystę ir ėmė valdžiai arba politikos partijoms tarnauti. Ko norėti tada iš paprastų „smertelinių“?

Gana. Tikėsime,—o kurie tiki, yra palaiminti—kad šie 1920 metai bus pamatinio „persilaužimo“ metai, ir kad jau sekamais 1921 metais žengsime pirmyn—vis pirmyn...

Politikos partijų ir organizacijų gyvenimas.

Ištrauka iš Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partijos 1914 m. birželio mėn. suvažiavimo aprašymo *).

Pirmiausia vienas senesniųjų partijos narių trumpai nupiešia *LDP. programos istoriją*. Pirmuoju LDP. programos dokumentu reikia skaityti V. Kudirkos sumanytosios „Lietuvos“ draugijos įstatus. Tai buvo dar prieš paties „Varpo“ atsiradimą. Nors draugija viešai nesirodė, tačiau paties Kudirkos vedamas „Varpas“ ir besispiečia apie jį žmonės dirba kaip tik toj dvasioj, kuri buvo išreikšta minėtame Kudirkos „testamente“. Tuokart apie „Varpą“ spietėsi dar visa lietuvių inteligentija be pažiūrų skirtumo. Bet jau 1894 metais įvyksta atsiskyrimas. Prie „Varpo“ pasilieka daugiau demokratinių pažiūrų pasaulinė inteligentija, o konservatyvingesnėji inteligentijos dalis — kunigai — sudaro savo atskirą būtį. Dar vėliau nuo „Varpo“ atsykla patsai kairysis tų laikų lietuvių inteligentijos sparnas ir susispietė į lietuvių s.-d. partiją, ima leisti ir savo laikraštį, „Darbininkų Balsą“. Patys varpininkai, nors buvo susirišę idejiniais ryšiais, nei ypatingos organizacijos nei tam tikros programos neturėjo: viskas buvo atliekama ir veikimo dės-

*) Šis aprašymas buvo pradėtas 1914 m. spausdinti „Varpe“ Tilžėje, bet ištikus karui nepasirodė.

njai nustatoma paprastu šeimyniniu būdu. Tik 1902 metais buvo pripažinta reikalingu daiktų tai varpišinių šeimynai duoti organizacijos formą su tam tikra programa ir t.t. Taip ir buvo padaryta. Tų pačių metų „Varpo“ Nr. 12 buvo paskelbtas programos projektas ir surkurta „Lietuvių Demokratų Partija“. Programoje buvo išstatyti ypač politikos reikalavimai, kurie iš dalies 1904/5 metais buvo išpildyti. 1906 metais buvo sustatyta ir paskelbta nauja programa, kur šalia politikos — yra visa eilė ir grynai ekonominių arba socialinių reikalavimų, taip pat pakeista vardas: vietoj „Lietuvių D. P.“ pavadinta „Lietuvos D. P.“. 1912 m. SDP-jos konferencijoje buvo nutarta vėl programa taisyti. Tos konferencijos nutarimais patiekta programos projektą ir susirinkę svarstyti.

Kitas kalbėtojas trumpais žodžiais nupiešė tuolaikinę *Rusijos ir Lietuvos politikos padėtį*, taip pat tas sąlygas, kuriose tenka veikti. Po revoliucijos atsigavusi senoji valdžia darėsi vis žiauresnė ir reikalavo vis didesnių aukų. Silpniausias laisvesnės minties reiškinys, ramiausias kultūros darbas valdžios arba jos atstovų-biurokratų žiauriai persekiojamas. Tokiems dalykams esant, ilgiau laukti rankas sudėjus negalima. Kad negalima nieko daryti viešai, tai reikia organizuotis slapta ir kovoti dėl geresnės ateities.

Po to buvo svarstoma partijos programos projektas, kuris „Varpo“ Nr. 3 buvo išspausdintas. Susirinkimui projektas buvo paduotas jau su kai kuriomis tam tikros komisijos pataisomis. Susirinkimas gi pridėjęs dar kai kurias pataisas ir papildymus, taip gi pat nustatęs svarbesnius taktikos ir organizacijos dėsnius, visą programą priėmė, palikdamas tam tikrai komisijai galutinai suredaguoti.

Programą ir organizacijos dėsnius priėmus, esantieji svečiai tuoj išreiškė norą įstoti tikraisiais partijos nariais, ir čia pat buvo priimti.

Po rinkimų komitetan ir literatūros (Redakcijos) komisijon, svarstoma apie būsimąjį *darbą liaudyje*. Vienas draugų nupiešia valstiečių padėtį susipratimo atžvilgiu. Kiti draugai palietė socialinį ir apskritai kultūrinį valstiečių padėtį. Buvo nurodoma, kad be politinio minių sąmoninimo, reikia kiek galint imtis ir legalinio kultūros darbo; buvo atkreipta dėmesys į dabar veikiančias draugijas ir t.t. Visų tų pasikalbėjimų vaisiai tokie, kad susidarė tam tikra komisija, kuri kitais metais rūpinsis darbuotės reikalais liaudies tarpe.

Čia pat iš eilės svarstomas **darbininkų klausimas**. Išrinkta tam tikra komisija, kuriai pavesta ypač rūpintis darbininkų klausimu ir jo tyrinėjimu, taip pat tam tikro darbininkų reikalams skiriamo lapelio ar laikraščio leidimu.

Be visa to buvo dar svarstoma keletas klausimų, kurie lietė organizacijos ir taktikos dalykus.

Bibliografija.

„LIETUVOS MOKYKLA“, laikraštis mokymo ir auklėjimo dalykams, Pr. Dovydaičio leidžiamas. Antrąjį, 1914 metų I-ji knyga. Kaune 1919 m. 184+56 pusl.

Kaip ir galima laukti iš leidžiamo ir vedamo Pr. Dovydaičio organo,

„Liet. Mokyklai“, matyti, ne tiek rūpi pati mokykla, ne jos sutvarkymas, ir joje mokslo darbo pasattymās taip, kaip to reikalauja pedagogika, mokinių sielos pažinimas, jų natūraliniai palinkimai ir gabumai, kiek pavergimas mokyklos bažnyčios naudai, kad mokykla būtų nelyginant bažnyčios filija, ir todėl skaitant kai kuriuos str. gauni įspūdžio, tartum skaitai maldaknygę, o ne pedagogijos veikalą, nes tie straipsniai, pav. str. „Apie pedagogiją ir auklėjimo sąvoką“ (9 pusl.), pilni evangelijos ištraukų ir šiaip pasakymų, kurie tiktų tik maldaknygėms, pav. „Eikite į visą pasaulį ir mokykite visas tautas“ (Mt. 18, 19), „Leiskite mažutėliams ateiti prie manęs ir nedrauskite jiems“ (Mt. 19, 14), „Pirmuosius žmones išauklėjo pats Dievas“, Krikščionybė išrovė iš atskirų luomų ir lyčių tarpo izoliuojamus apribojimus“ ir tt. tt.

Arba štai: „Istorija rodo, kad krikščioniškasis auklėjimas padėjo pamatus atskiro žmogaus ir ištisų tautų laimei ir visuomenės gyvenimą pakėlė aukščiausiu kultūros laipsniu“. „Auklėjimas privalo todėl tąja tikyba remtis, nes tik tuomet jis bus teisingas ir tobulas“ (10 p.) ir tt.

Bet vergija, baudžiava, žmonių pardavinėjimas, ant šunų ir kitų gyvulių mainymas ir tt., ar ne krikščioniškose šalyse žydėte žydėjo? Tai ar tokia atskiro žmogaus ir ištisų tautų laimė, ir ar tuo turi remtis auklėjimas?

Dabar auklėjimo pagrindan dedama, kad veikas ir apskritai žmogus rodytų sumanumo, savistovumo, pasitikėjimo savimi, savo jėgomis, kad gilintųsi į kiekvieną gyvenimo pateiktą klausimą, žodžiu, kad savo protu gyventų, o nevaikščiūtų už pavadžio vadžiojamas. Ir minėtame straipsnyje kalbama, bet matyti tik del mados, kad reikia lavinti savistovumas, bet čia pat tuojau aiškinama, kad savimi „proto pajėgomis“ esą netoli tenužengsi, visur reikalingas esąs Dievo Apreiškimas ir tt. (12 p.).

Ką viena ranka teikia, kita atima. Žodžiu, visur į auklėjimą žiūrима pro vidurinių amžių scholastikos akinius ir mokyklą, kaip jau minėta buvo, norima paversti bažnyčios naudai; skiepijama mintis nepasitikėti savimi, nes esą vis tiek nieko iš to neišeis, vis tiek esą be autoriteto, kuris yra Apreiškimas, neapsieiti, nes „pirmieji mūsų tėvai, nepaisydami Dievo įsakymo sau ir savo ainiams, prarado teisę būti Dievo vaikais ir lygiai sugadino prigimtinių Dievo paveikslą; protas aptemo, valia pasilpo; kilo pikti geiduliai“... ir tt. [12 p.]. Taigi tik esą savo bereikalingai „aptemusiu protu“, „pasilpusia valia“, kad ir atnaujintu atėjus Kristui, sau galvą klapatysi, o naudos nebūsią jokios, nes Tikybos tiesos yra doros įstato pamatas, be kurio dora kybo ore ir nelieka jai jokios papėdės“. [12 p.]. Tik noris paklausti, kurios, kad ir krikščioniškos tikybos, teisės yra doros įstato pamatas? Nes tikybu yra daug, ir kiekvienos tikybos žmogui, sekant šiais nurodymais, reikėtų ir atskira dora skelbti.

Ir šiaipjau visur kur stengiamasi mokomieji dalykai užtaisyti tikėjimo skanėsiomis. Net J. Gvildžio str. „Aritmetikos metodika“ pedagogikai duodama štai koks apibrėžimas: „Pedagogika pasibrėžusi auklėti žmogų kūno, proto ir tikėjimo-doros žvilgsniais“ [30 p.]. Mat, anot Gvildžio, tik tatai bus pedagogika, kur būtinai įeisias tikėjimas, taigi jam rūpi kūnas ir tik viena sielos dalis, būtent: protas aukiėti; o kiti sielos reiškiniai, būtent: valios ir jausmų jam nerūpi.

Bet tikrajai pedagogijai turi rūpėti auklėti kūnas irsiela. O sielos reiškiniai, kaip mokina psichologija, susideda iš proto, jausmų ir valios reišk-

Antrajame str. J. Vokietaitis nurodo, kad „mums tiktų Švedijos mokytojų seminarijos tipas: ketverių metų mokytojų seminarija su dviem rengiakinių. Taigi ir pedagogijai turėtų rūpėti auklėti žmogaus kūnas ir siela, kurion įeina proto, arba pažinimo, jausmų ir valios reiškiniai, o tikėjimą, ar šiaip ar taip kalbėsime, reikėtų geriau palikti bažnyčiai.

Bet yra dalykėlių, kurių autoriams, matyti, ne tendencijos rūpėjo, o tik patsai svarstomasai klausimas, ir kurie nusimano ką kalba. Pav. M. Prano str. „Pradedamoji mokykla ir jos reforma“ nurodoma praktikos patarimas, kaip dabar reikėtų tvarkyti keturių metų prad. mokykla su dviem mokytojais: vienam mokytojui I ir III skyriai, kitam II ir IV. Šitaip sutvarkius „kiekvienas mokytojas turės tik savo vaikučius, kurie prie jo pripras; mokytojas, iš savo pusės, gerai pažins kiekvieną mokinį, žinos jo silpnas puses, mokės į jas reaguoti Galop išleidžiant vaikučius iš mokyklos, matomi darbai mokytojo, kuris buvo sąžiningai dirbęs savo darbą ir, priešingai.“

Šį patarimą reikėtų įsidėti galvon, tvarkant mūsų mokyklas ir nieko nelaukus kūnyti jį gyveniman.

Kaipo mokyklos idealą, prie kurio turi eiti pradedamųjų mokyklų reforma, autorius siūlo mokyklą, kurioj kiekvienam mokytojui būtų tik vienas skyrius, vedamas nuo pradžios ligi pabaigos to paties mokytojo.

Str. „Antroji mūsų mokyklos rūšis—prekybos mokykla“ Kazimieraitis nurodo, koks svarbus veiksnyss tautų ir valstybių gyvenime yra vaisba ir prekyba, nes „prekyba vaisba turi savyje tiek veiksmių, kad nuo jos pridera, apskritai sakantų ir tautos pažanga, gerovė, ir žemės kultūra, ir politikos krypsniai“, ir kaip vienos tautos, pav., anglai, vokiečiai augte augo tik dėl to, kad ėmėsi prekybos, o kitos, kaip rusai, lenkai ir mes, kad ir turėjome daug žemės, bet, paniekinę vaisbą ir prekybą, nustumuko.

Autorius nurodo, jog lietuviai turį pakaktinai gabumo prekybos vaislos dalykuose bet trūksta jiems tik išsilavinimo mokėjimo. Tuos trūkumus ir turį papildyti, pradedamosios komercijos mokyklos, ir todėl tuo klausimu privalanti susirūpinti ir Lietuvos vyriausybė ir mūsų draugijos ir patys pagaliau tėvai.

Sveikų minčių yra A. Vireliūno str. „Ko mokyti geografijos pradžios mokykloje“, kuris yra kaip tęsinys 1918 m. „Liet. Mok.“ Nr. 1—2 str. „Geografija“.

Straipsniuose „Pradedamųjų mokyklų tipas“ ir „Mintys besirengiant steigti mokytojų seminarijas“ duodama žinių, tiesa labai trumpų, kur kurios yra mokyklos ir mokytojų seminarijos.

Pirmajame straipsnyje A. Vireliūnas Pradžios Mokslo Departamento vardu nurodo, kad „mūsų prad. mokykla turėtų būti dviem laipsniais: 1-sis laipsnis 4 metų ir II laipsnis taip pat 4 metų. Ji turi būti abiejų lyčių bendra, tik, baigiant mokyklą, su išskirimu taikomu vienai katrai lyčiai pamokų. II-jų laipsnio mokykloje, taikautis vietos aplinkybėms, turi būti mokoma kurio nors praktikos mokslo: ar žemės, namų ūkio, ar sąskaitybės, ar kurio nors amato, ar kita ko. Be to, šiojo laipsnio mokykloje, be valstybinės kalbos, turi būti pramokoma dar kurių nors didžiųjų tautų kalbos. Mokslas kitokių tipų mokyklose turi būti taip sutvarkytas, kad išėjusieji prad. mokyklą galėtų lengvai įstoti į atitinkamą aukštesniojo tipo mokyklos klasę. Privalomas mokslas iš pradžių galėtų būti 1-jo laipsnio mokykloje“.

mom klasėm: žemesniaja ir aukštesniaja; kai bus pristeigta aukštesnio laipsnio pradėdamųjų mokyklų gaunėtinās skaičius, tada rengiamosios klasės nebus reikalingos: baigę aukštesnio laipsnio pradėdamąją mokyklą galės stoti tiesiog į pirmąją seminarijos klasę“.

„Mokytojų atestatai turėtų būti dviejų rūšių: žemesnio ir aukštesnio. Žemesnį mokytojaus laipsnį gautų baigę dvi klasi mokytojų seminarijos ir galėtų mokytojauti žemesniojo laipsnio pradėdamojoje mokykloje. Aukštesnio laipsnio mokytojaus atestatų gautų baigę ketverių metų mokytojų seminariją ir galėtų būti aukštesnio laipsnio pradėdamųjų mokyklų vedėjais“.

Čia metasi į akis liūdna tiesa, kad ne tik šiaipjau plačioji publika, bet ir Vokietaitis, „Saulės“ mokytojų seminarijos direktorius ir net gi Prad. Mok. Depart. direktorius, taigi mokytojas „iš visų pusių“, laikosi nuomonės, kad pačioje pradžioje mokymas reikalaujas iš mokytojo mažiau išsilavinimo ir sugebėjimo, ir todėl pačiai mokslo pradžiai skiria mokytojus tik dviejų mokytojų seminarijos klasių.

Jei tatai būtų tik einamajam laikui, kol kito išėjimo nėra, tai, žinoma, ne ką padarysi, bet aš suprantu, kad čia siūloma, kaipo taisyklė, projektas, kuris turėtų pasilikti visada.

Siūlomieji Dovydaičio „Mokymo pavyzdžiai empirinės ir racionalinės psichologijos ir elementarinės logikos“ gali būti tipingais pavyzdžiais, kaip nereikėtų tų dalykų mokyti.

Parašyta kuo biauriausia kalba ir tokiais sakiniais, kad net girdėjau, jog esą specialistai psichologai negalį suprasti jo psichologijos. Tai ką jau čia kalbėti apie pavyzdžius pirmajai pradžiai. Štai patsai pirmasis sakiny, kuriuo Dovydaitis pradeda empirinės psichologijos mokymą: „Jausmas apskritai yra betarpinis nusimanymas sąmonios sielos savojo stovio, kiek jis susiderina ar nesuderina su jos prigimtimi, taigi skatina ar tramdo jos gyvatą“ (1 p. II d.).

Ir apskritai visos „L. M.“ kalba ir rašyba nekokia: vartojama žodžiai „sutvėrimas, liuosai, priguli, žingeidu, išguldinėti kalba ir t.t.

A. J.

NUO REDAKCIJOS.

Į šį „Varpo“ numerį visa prirengtoji ir „L. Ūkininko“ skelbime minėtoji medžiaga sutilpti negalėjo. Bus išspausdinta kitame Nr.

Padidėjus spaudos išlaidoms, atskiro numerio kaina reikėjo pakelti ligi 3 auks. Prenumeratos kaina pasilieka ta pati: metams 24 auks. 3 mėn.—6 auks.

Redaktorius: *Albinas Rimka.*

Leidžia: „*Varpo*“ *Bendrovė.*

„M. Sočolausko“ Spaustuvė Kaune, Maironio gatvė 10-12.